

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Bakalářská práce

Leona Šeráková

Diskriminace romské populace v oblasti bydlení v rámci pražského Žižkova

Discrimination of the Roma population in the area of housing in Prague –
Žižkov

Praha 2023

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marek Jakoubek, Ph.D. et Ph.D.

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala docentu Marku Jakoubkovi za předávání svých znalostí a zkušeností, bez kterých by mi nebylo umožněno nahlížet na vědu tak, jak na ní nyní nahlížím. Zároveň bych chtěla poděkovat všem, kdož se semnou podělili o svůj vhled do problematiky bakalářské práce. A v neposlední řadě rodině a přátelům za jejich trpělivost a podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 22. července 2023

Leona Šeráková

Abstrakt

Primárním záměrem bakalářské práce není pouze poukázat na problematiku diskriminace Romů na pražském Žižkově — mnohdy označovaného za místo vyloučené lokality — nýbrž je zakušena i snaha vysvětlit z jakého důvodu je možná určitá adekvátnost důvodu uváděných majiteli nemovitostí pro neposkytnutí romským skupinám pronájem. Tato snaha o vysvětlení uskutečňuje se prostřednictvím hledání odpovědí na otázky v kontextech.

Jelikož je problematika zkoumána pro dobu od roku 1989 po současnost, je potřeba zaměřit se nejen na samotnou diskriminaci, ovšem i z jakého důvodu je nesnadné pro romské obyvatelstvo získání pronájmu v dané lokalitě s přihlédnutím na změny, jež se odehrály v roce 1989 v rámci naší společnosti. Na závěr je poukázáno na nástroje využívaných institucemi pro řešení této problematiky na pražském Žižkově a jsou zvýrazněny ty jevící se v návaznosti na zjištěná data jako eventuelně efektivními pro zlepšení podmínek získání bydlení Romů v této lokalitě.

Abstract

The primary purpose of the bachelor's thesis is not to point out the issue of discrimination against Roma in the area of Prague-Žižkov, a place often labeled as an excluded locality, but it is an attempt to explain why is possible to have a certain adequacy of the reason given by property owners for not providing rent to Roma groups. This quest for explanation takes place through the search for answers to questions in contexts.

Considering that the issue is examined for the period from 1989 to the present, it is necessary to focus not only on certain discrimination but also on whatever reason it is difficult for the Roma population to obtain a lease in the given locality, taking into account the changes that took place in 1989 within our society. In the end, the tools used by the institutions to solve this problem in Prague-Žižkov are pointed out, they appear to be possibly effective based on the data found.

Klíčová slova

Česká republika, diskriminace, romská populace, bydlení, Žižkov

Keywords

Czech republic, Discrimination, Roma population, housing, Zizkov

Úvod.....	8
Metodologie výzkumu	9
Základní vymezení pojmů	10
Diskriminace.....	10
Diskriminace a Romové.....	11
Sociální exkluze	12
Sociální exkluze a Romové	13
Kultura chudoby.....	14
Kultura chudoby a Romové.....	15
Bydlení, Žižkov a Romové	16
Před městským životem Romů	17
Způsob života Romů v městských bytech před rokem 1989	18
Přicházející změna v ohledu užívání bytů Romů po roce 1989.....	19
Uváděné důvody neposkytnutí pronájmu bytů Romům	20
Pražský Žižkov a Romové: včera a dnes	22
Diskriminace anebo současný problém všech?	24
Financionalizace a pražský Žižkov	24
Otočkou zpět k diskriminaci.....	26
Snahy o zamezení diskriminace Romů.....	27
Integrace Romů do majoritní společnosti.....	28
Neduhy integrace Romů v České republice	29
Pražský Žižkov a diskriminace Romů.....	31
Žižkov jako místo pro underclass?	31
Vzdělávání a ZŠ Cimburkova	34
Nezaměstnanost Romů a Žižkov	36

Důvody k diskriminaci: oprávněné, či nikoliv?	37
Pohledem žižkovských Romů	37
Pohledem majoritní společnosti	42
Nástroje pro zamezení diskriminace v rámci institucí na Žižkově	45
Úřad městské části Praha 3.....	45
R-mosty z.ú.	48
Závěr	51

Úvod

Romové jsou bezesporu jednou z nejviditelnějších minorit v rámci naší majoritní společnosti, což se nám zjevuje v historických záznamech, které pojednávají o pro nás již dávné minulosti. S tímto uvědoměním přichází společně i konkrétní oblast diskriminace Romů, která je na území České republiky velice diskutovaným tématem po několik desetiletí odehrávající se ve sféře soukromé, veřejné i politické. Je jí oblast bydlení. Perspektivy na tuto problematiku se od sebe liší v návaznosti na to, z jaké pozice je na ní nahlíženo. A tak tedy i přístupy k ní s sebou přináší mnoho různých variací toho, jakých nástrojů si zvolíme pro její zamezení, či přinejmenším jejího zmírnění.

Rok 1989 je pro naši společnost významným milníkem v mnoha sférách. Přináší s sebou změny, které ovlivnily celkové uspořádání i jí samotné. Samotová revoluce jakožto hlavní událost tohoto data způsobila politické změny, které dodaly podobu společnosti i formu jedné z diskriminací Romů v oblasti bydlení o které se na veřejnosti dává, že stále přetrvává.

Pražský Žižkov je mnohdy v povědomích lidí zaznamenán jako místo s vysokým počtem romských obyvatel, nezáleže na tom, zdali se daná zkušenost uskutečnila z poznání vlastního či zprostředkovaného. Stal se tak místem určení pro zkoumání tohoto jevu již v návaznosti na obecné povědomí o něm, na němž byl postaven samotný stavební kámen předvýzkumu k této bakalářské práci.

Obraz čtvrti nejevil se v rámci získaných dat z rozhovorů jako místem lukrativním, a to ve spojitosti se zvláště vysokým počtem romských obyvatel, kteří se stali nositeli těch, jenž by si mnozí z většinové společnosti za své vlastní sousedy zvoliti nechtěli. Někdy je dokonce tato lokalita s ohledem na povědomí o ní označována za vyloučenou. Avšak v posledních letech během návštěvy žižkovských ulic můžeme pozorovat, že se již nejedná o lokalitu, která by byla oblastí vyhledávanou výhradně Romy.

Na mysl tak začaly vyvstávat otázky: „Proč zrovna Žižkov stal se místem označovaným za místo pro Romy? Vyskytuje se i zde diskriminace Romů v oblasti bydlení? Jaké jsou eventuelně nástroje, s nimiž se pokouší operovat instituce za účelem zdárného zamezení této formy diskriminace, a to konkrétně na pražském Žižkově? Mohou mít vůbec takovéto nástroje kýžený efekt? Pokud se o diskriminaci nejedná, jak je možné, že je v současné době zde pozorovatelný úbytek romských obyvatel?“

Na problematiku obsaženou v bakalářské práci bylo, ve snaze najít odpovědi na dané otázky nahlíženo v rámci hledáním kontextů na základě kterých je vůbec možné odehrávání se dané podoby diskriminace. Z tohoto důvodu poohlédneme s v určitých momentech po časové ose zpět do minulosti, jelikož to, co zříme v době současné se odvíjí od skutečností dob minulých. Zároveň

nesmíme opomenout stanovisko samotné romské minority, zástupců majority a taktéž zástupců institucí zabývajících se možným řešením. Vše tak bylo uskutečňováno za cílem objasnit současnou pozici diskriminace Romů v oblasti bydlení na pražském Žižkově a pokusit se tak poukázat na směr, který na závěr prostřednictvím zjištěných dat jeví se jako efektivní.

Metodologie výzkumu

Zdroji pro teoretickou část staly se zejména odborné publikace, které nám umožňují náhled do problematiky bakalářské práce a díky kterým jsem se pokoušela nalézt vhodný úhel pohledu na její řešení. V rámci lokality, kde se výzkum práce odehrával bylo čerpáno z průvodců pro pražský Žižkov z doby současné, jež obsahovaly i náhled pro čtenáře při imaginaci daného prostoru a lepšího zakotvení rozebíraných témat. Jako posledními zdroji teoretické části staly se vydané strategie a cíle pro řešení problematiky v rámci institucí.

Sběr dat pro empirickou část práce odehrával se na poli zúčastněného pozorování na pražském Žižkově, formou polostrukturovaných rozhovorů. Dále bylo také využito dat získaných prostřednictvím internetové analýzy. Rozhovory byly vedeny jak s romským, tak s neromským obyvatelstvem této pražské čtvrti v rámci potvrzení hypotézy o soužití obyvatel přicházející z obou stran — jak ze strany majority, tak ze strany minority — v rámci zúčastněného pozorování v Žižkovských ulicích, a to na základě polostrukturovaných rozhovorů, které nám umožňují i náhled na samotnou diskriminaci Romů. Stejná metoda byla využita i při hledání odpovědí na otázky v rámci strategie zamezení diskriminace Romů v oblasti pronájmu přímo v institucích touto problematikou pověřených. V poslední řadě byly využity i diskuze prostřednictvím internetových analýz pro ucelený náhled na vnímání atmosféry mezi romským a neromským obyvatelstvem za účelem potvrzení, či vyvrácení hypotéz.

Teoretická část

Základní vymezení pojmů

Diskriminace

Začátkem je zapotřebí vymezit si samotný pojem diskriminace. Šimarová (2009) definuje pojem diskriminace jako jednání, které s sebou přináší určité rozdělování, jenž má za následek znevýhodnění a vyloučení lidí či skupin v rámci společnosti. Důvodů k diskriminaci je mnoho, avšak pro příklad lze uvést jakožto často zmiňované důvody odlišnou barvu pleti, rasový, etnický a národnostní podtext.

Diskriminace tedy s sebou přináší rozdílné zacházení s určitými jedinci, či skupinami, na kterých zanechává těžké dopady odrážejících se posléze v jejich žití. Nesnadno se nacházejí z těchto situací východiska, přičemž diskriminace navíc nemusí být viditelně zřejmá a z toho důvodu je i často nesnadno dokazatelná. Dopouštět se jí můžeme navíc i v nevědomosti.

Diskriminace je spojená také s marginalizací (Sirovátka, 1997), která se vyznačuje odsouváním jedinců z řad minority na okraj společnosti. Může se stejně jako diskriminace dotýkat nejen jedinců, ale také celých skupin. Marginalizovaní jedinci, či skupiny následně pocítí utlačování ze přicházející ze strany majority, odepření možnosti mít stejná rozhodovací práva jako majorita ve veřejném i soukromém životě (Bittnerová, přednáška na FHS UK, 2019). Někteří jedinci, či celé skupiny však záměrně marginalizují sami sebe (Sirovátka, 1997) s důvodem nenacházet se uvnitř většinové společnosti a raději zůstávají na jejím okraji, což může být důsledkem nedůvěry k většinové společnosti. Stali se tak diskriminovanými a pocítí útlak, kterého již nechtějí být součástí (Pelíšková, 2000).

Diskriminace má různých podob, avšak důležité je její rozdělení na formu přímou a nepřímou, přičemž toto rozdělení se uskutečňuje v návaznosti na to, jakým způsobem je s těmi, kdož jsou postaveni do rolí diskriminovaných zacházeno (Skarková 2010).

Přímou diskriminací rozumíme takovému jednání, které můžeme označit jako za zjevné nerovné zacházení, jejíž důvodem je příslušnost k jiné rase, či sexualitě. S dotyčnými jedinci, či skupinami je zacházeno nepřijatelným způsobem, byť jsou součástí jedné a tytéž situace, jako jiní aktéři. Přímá diskriminace může být produkována i na základě pouze domnělého důvodu v návaznosti na který ti, kdož diskriminují jednají. Nepřímá diskriminace je tou formou, v rámci které se sic cílí na určité jedince, či skupiny, avšak pravý důvod, který přichází od těch, kdož diskriminují je skryt a můžeme

ho klasifikovat jako důvod neutrální. Pravý důvod diskriminace jako příslušnost k rase, či sexualitě je za touto neutralitou skryt (Skarková, 2010).

Diskriminace a Romové

Abychom mohli na problematiku co nejlépe nahlížet, je třeba si diskriminaci Romů vysvětlit od základu, který s sebou přináší koncept distinkce MY vs. ONI s její symbolickou hranicí, která od sebe odděluje nás Neromy a Romy.

Koncept MY vs. ONI je znám nejen v areálu sociálních věd, prostřednictvím kterých je dosti často definován. Tu onou symbolickou hranici stavíme vůči jiným lidem v našem každodenním životě, byť se tak děje v nevědomosti. Daný koncept se váže na pojetí identity, která je jakýmsi otiskem společnosti a také nás jako jedince samotného. Vše se odehrává na půdě sociální reality, která tuto identitu vytváří. Děje se tak prostřednictvím souhrnu významů jejíž hlavním polem působnosti je ustanovovat to, kým jsme a jakou roli máme ve společnosti, či ve skupině ke které jako jedinec náležíme (Mlynář, 2017).

Mlynář (2017) v publikaci *Člověk v teoretické perspektivě* dále uvádí, že identita je založena na několika dimenzích, jimiž jsou osobní identita, sociální identita a kolektivní identita. Osobní identita se vyznačuje tím, že vytváří obraz konkrétní lidské osoby prostřednictvím vlastností, jenž jej odlišují od ostatních. Identita sociální již vytváří podobiznu člověka, která je ovšem založena na pozicích a rolích v sociální struktuře, která tuto identitu ustanovuje. Konečně jako poslední je identita kolektivní, která s sebou přináší souhrn významů a podobiznu člověka, která se ovšem odvíjí od příslušnosti k dalším lidem, kteří jsou součástí určité skupiny či společenství.

S ohledem na téma bakalářské práce hovoříme o identitě kolektivní, které náleží koncept MY vs. ONI, tedy MY jako Neromové a ONI jako Romové. Nahlížíme tedy na Romy z této pozice MY prostřednictvím kolektivní identity, a do pozice ONI jsou postaveni všichni, kdož do této naší kolektivní identity nepatří. Při ustavování symbolické hranice si jako první všimáme viditelných znaků, které nás od Romů odlišují, jako je jejich vzhled, respektive primárně barva pleti (Novák, 2004), způsobem jejich života, jenž je již v historii popisován jako vymykající se kontrole mocenského aparátu na základě odlišného chování, jenž Neromové mnohdy označují za nepřislušný (Nečas, 1999). Navíc jsou Romům chybně připisovány obecné charakteristiky, jenž je staví do pozice ONI vůči nám Neromům, jimiž jsou vysoká míra nezaměstnanosti, s tím spojené pobírání sociálních dávek (Pelíšková, 2000) a deviantní chování spojené s kriminalitou (Davidová, 2000). K diskriminaci je totiž zapotřebí, aby si společenství, či skupina ve svém kolektivním postavení určila tu

danou jinakost skupiny druhé v této distinkci. Pokud se tak stane, diskriminaci je rázem vytvořena jednoduchá cesta k jejímu průchodu.

Situaci týkající se diskriminaci Romů v České republice se věnuje Helena Hofmannová ve svém článku z roku 2014, který nalezneme pod názvem *Hodnocení postavení národnostních menšin v ČR*. Článek je psán z pohledu Rady Evropy pro časopis *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, přičemž se Hoffmanová (2014) vyjadřuje k situaci takto: „...Romové zůstávají vyloučeni na okraji společnosti, kde se potýkají s nedostatkem všech základních životních podmínek v oblasti vzdělávání, bydlení, sociální ochrany, lékařské péče a přístupu k zaměstnání“.

V oblasti bydlení je diskriminace ještě intenzivnější, nežli je tomu v jiných sférách jako je kupříkladu zaměstnání, jelikož se odehrává v souvislosti s přímým kontaktem se sousedy nebo se samotnými majiteli bytu. Diskriminující z této pozice zasahují do naší intimní sféry, našeho domova. Jedná se tak o narušení našeho soukromí, mizí pocit bezpečí, který nám má domov poskytnout (Frištenská, 2000).

Sociální exkluze

Pod pojem diskriminace nacházíme zařazen též termín sociální exkluze, který Sirovátka (1997) definuje jako stav, při kterém nacházíme nedostatečnou sociální participaci, což je defacto protipólem solidarity a integrace. Jedná se tedy o vztah mezi integrovanými a vyloučenými. Lidé či skupiny, kteří jsou zasaženi sociální exkluzí mají ve svých životech absenci určitého komfortu a je jim odepřeno i získání běžných životních šancí, které jsou pro majoritu samozřejmostí. Zde spadá i oblast bydlení. Nemohou se tak samostatně a volně rozhodovat o svém vlastním životě. To znamená, že jsou jim odepřena lidská práva v rámci diskriminace, která posléze vede k sociální exkluzi (Mareš, 2000).

Následkem ocitnutí se v sociální exkluzi je sociální deprivace. K deprivaci obecně dochází, pokud nejsou uspokojeny důležité potřeby člověka. Jedinci či skupiny se tak střetávají i s negativní zkušeností. K sociální deprivaci vede také strach o ztrátu bydliště a nemožnost si vybudovat vlastní zázemí (Mareš a Sirovátka, 2008).

Dle Marušiákové (2007) může docházet k sociální exkluzi v tom případě, pokud je ve společnosti ustanoven a zároveň zakonzervován určitý způsob života. Skupiny či jedinci, kdož zásady konstitovaného způsobu života v dané společnosti nedodrží jsou tak do sociální exkluze uvrženi (Marušiáková, 2007). Jejím důsledkem posléze nastává proces marginalizace skupin ve společnosti, která se vyznačuje odsouváním jednotlivců a skupin na její samotný okraj (Sirovátka, 1997).

Sociální exkluze není ovšem jevem, kterým bychom označovali pouze jeden jediný mechanismus s jednou jedinou podobou formy. Označení sociální exkluze aplikujeme na vícero mechanismů

vyskytujících se ve společnostech, a to v mnoha různých podobách. Následně pozorujeme i důsledky, které přichází společně s ní odehrávající se nejen v časech současných. Sílu jejího působení můžeme pozorovat již v časech minulých, a to i v těch, které bychom označily za dávné (Mareš a Sirovátka, 2006).

S procesy jako sociální vyloučení a marginalizace se setkáváme již od dob, kam až lidská paměť a historie mohou dosáhnout v podobě mechanismu sociální kontroly, jež měla zamezit možnému narušení ustanovených norem v dané společnosti směřovanou k jejím členům, leč byla taktéž nástrojem proti zpochybnění ze strany cizinců vůči „*univerzální platnosti hodnot, norem a sociálních institucí daného společenství již jen pouhou svou jinakostí*“ (Sirovátka a Mareš, 2006). Rovněž tak sociální exkluze hrála svou roli jakožto instrument pro posilování sdílené identity v rámci společenství, vnitřní soudružnosti jejích členů a integrity.

Sociální exkluze a Romové

Proces sociální exkluze je známý ve většině zemí po celé Evropě (Wilson, 2012) a vyskytuje se tam, kde je ustanoven určitý způsob života a skupiny lidí, kteří se tomuto způsobu vymykají v rámci odlišnosti jejich způsobu života, se rázem ocitá v tomto procesu (Marušíáková, 2007). Odlišnosti ve způsobu života popisuje Nečas (1999) již z období středověku. Od této doby pozorujeme značné rozdíly mezi životy Romů a životu lidí ve společnosti, která si ustanovila svou jednotnou formu životního bytí.

Ve středověku se shledáváme s popisem Romů jako skupinou kočovníků. Takovýto způsob života byl v tehdejší středověké společnosti nemyslitelný. Řádní členové společenství tehdejší doby měli vést jen — a nikterak jinak — život spořádaný. V průběhu dob byly vydávány různorodé dekrety, které však měly stejného cíle, a to zamezit tomuto kočovnému životu. Některé děti byly kupříkladu odebírány matkám na převýchovu a vedeny k asimilaci. Dále pak byli Romové násilně usazováni, nebo usazení jich probíhalo dobrovolně, a to i po všech vydaných dekretech a ukusených strastech přicházejících z integrovaného společenství lidí (Nečas, 1999).

V průběhu různých historických období se situace pozice Romů od kočovnictví, usazování až po různé snahy o integraci měnila. Co ovšem zůstává totožné je nahlížení většinové společnosti na Romy, což má za následek jejich uvrhování do sociální exkluze. S ohledem na zjištěné poznatky je třeba si v kapitole zmínit, jak se život Romů odlišuje od většinové společnosti a v závislosti na čem jsou tak uvrhováni do sociální exkluze¹.

V návaznosti na popis života Romů zdůrazňují autoři Budilová a Jakoubek (2007), že mnozí autoři jejichž zájem směřuje ku životu Romů notně nezdůrazňují, kdož jsou ti konkrétní Romové, jenž

popisují. Respektive nepříliš řádně specifikují, z jaké lokality popisování pocházejí a jak se vlastně oni sami identifikují. Charakterizovat životy Romů napříč různými lokacemi jeví se jako velice chybný, jelikož způsob života romských skupin bude se od sebe vždy diametrálně odlišovat a nemůžeme tak globálně specifikovat totožně nastavené hodnoty a normy pro všechny Romy totožné.

Skutečnost, kterou můžeme s lehkostí uvést v rámci té nejvyšší hodnoty pro všechny romské skupiny identickou je rodina (Marušiáková, 2007). I když bychom se chtěli vyhnouti určité automatizovaného představě romské rodiny, při formování naší imaginace se nám vyobrazí domácnost, kterou sic v základě tvoří rodiče, vícero dětí, ale také prarodiče, tety a strýci a jejich potomstvo. Podoba této základní hodnotové jednotky má úlohu i samotného odlišování jedné skupiny Romů od ostatních. Odlišení odehrává se tak v rámci sféry domácí neboli sféry soukromé a intimní (Marušiáková, 2007).

Představa Romů o životě se od představ o životě nejen nás jako Neromů, nýbrž i jiných romských skupin diametrálně liší. V obecné charakteristice je tak nemožné popsat jednotný vzorec života Romů. Nelze říci, že všechny Romy můžeme zavinout do šálu, jenž by vyznačoval jako nosný vzorec Romy jako skupinu fungující dohromady na stejných principech, s jednotnou politikou, která by zajišťovala totožný existenční chod všech Romů pospolu (Hirt a Jakoubek, 2004). Avšak v některých případech se setkáváme se situací, kdy se v rámci skupiny uskuteční stabilizace určitého způsobu života a ten člen dané skupiny, jenž se od zažitého způsobu života odchýlí je sám uvalen do sociální exkluze. Ta přichází od členů romské skupiny, ke které náležel. Proto je tedy pochopitelné v návaznosti i na jmenovanou nejvyšší hodnotu romského života, že se členové určitých romských skupin nechťejí odtrhnout od tohoto stabilizovaného způsobu života a naučit se tak hodnotám a vzorcům chování nás jako Neromů ze strachu ze sociální exkluze (Marušiáková, 2007).

Nikdo z nás se totiž nechce cítit být vyloučen ze společenství ke kterému náleží. A sic stejně jako je tomu u Romů je pro nás rodina důležitou hodnotovou jednotkou rodina, avšak předeepsané struktury a normy v rámci kterých se odehrává naše chování a ustavuje tak pravidla našeho jednání přichází od státu. Laicky řečeno, nikdo z nás se nechce stát vyvržencem a potulovat se bez ukotvení po tomto světě sám. Je tomu tak obdobně u Romů, ovšem s tím rozdílem, že základní jednotkou udávající strukturu, hodnoty a normy je rodina, bez které by se přesně tímto tuláky ve světě Romové stali.

Kultura chudoby

Při použití termínu kultura chudoby v myslích mnoha výzkumníků vyvstane na povrch jméno amerického antropologa Oscara Lewise, který v roce 1959 ve svých studiích *Five Families: Mexican*

Case Studies in the Culture of Poverty tento pojem definoval (Toušek, 2007). Teorii kultury chudoby dále rozvinul ve svém článku, který vyšel v roce 1966 pod názvem *The culture o powerty* v americkém vědeckém časopise *Scientiffic American*. Zde se opíral o svůj výzkum, který prováděl v americkém New Yorkeru ve slumu, který byl tvořen portorikánskou menšinou (Lewis, 1966).

Dle Oscara Lewise (1966) nalézáme pod teorií kultury ty, jenž bychom mohli klasifikovat jako chudé příslušníky společnosti, na svých bedrech nesoucích specifika náležící pouze jim samým. Pozorujeme zde opakující se vzorce chování napříč všemi skupinami, které bychom pod teorií kultury chudoby zařadily. Těmto vzorcům se učí děti již od brzkého věku, jelikož jsou jim předávány v rámci jejich subkultury společně i se sdílenými hodnotami a normami. Pokud jednou kultura chudoby vznikne, vzniká také kruh, ve kterém je neustále cyklicky předávána na příslušníky dané společnosti. Z tohoto kruhu kultury chudoby se lze jen velice nesnadno vymanit.

Specifika pro to, aby byla subkultura uvržena do kultury chudoby jsou vysoká míra nezaměstnanosti, nízká hodnota pracovních mezd, které jsou odváděny primárně za neklasifikovanou pracovní sílu s čímž se pojí i následovná nemožnost poskytnutí dostatečných sociálních, ekonomických, či politických prostředků.

Kultura chudoby a Romové

Dosti často členové majority sdílí názor, že Romové v důsledku připisovaných obecných charakteristických znakům nemohou být do naší společnosti integrováni. Označujeme je za nepřizpůsobivé majoritní společnosti a v návaznosti na to vzniká diskriminace. Nutno je ovšem říci, že i pokud jsou Romové do většinové společnosti integrováni, diskriminaci se i tak snadno nezabrání. Tento proces se v průběhu historie opakuje neustále dokola, a tak se Romové ocitají v kultuře chudoby (Novák, 2004), se kterou jsou pak dosti často spojováni (Hirt a Jakoubek, 2006). Skutečnost týkající se onoho zmiňování Romů právě v souvislosti s kulturou chudoby můžeme pozorovat ve velké míře všude kolem nás v rámci každodennosti od čehož se posléze odvíjí opět stereotypní obrázek Romů. Se zdůrazněním je třeba pravit, že nelze považovat Romy za nositele kultury chudoby, jelikož specifika kultury chudoby sledujeme v rámci různých skupin a společenství všude po světě (Jakoubek a Hirt, 2004) a to bez ohledu na rasu, etnicitu, či příslušnost k určitému národu, společenství, či skupině (Lewis, 1966).

Jakoubek a Hirt (2004) uvádějí, že se Romové v průběhu historie museli adaptovat na různé životní podmínky. Tuto nesmírnou adaptibilitu Romů zdůrazňuje i Judith Okely (2007), která dodává, že i když se Romové museli napříč historií potýkat se ztíženými životními podmínkami v rámci své pozice sociální exkluze v integrované společnosti, dokáží velice snadno reagovat na různé životní

situace a prostředí a adaptovat se na ně. Okely (2007) výstižně zmiňuje v tomto kontextu schopnost vynalézavosti.

Takovéto ztížené životní podmínky Romů jeví se pro nás jako pro majoritní společnost přímo nelidskými v mnoha ohledech a jen nesnadno si dokázat představit takové životní bytí, jenž nám ukazují kupříkladu nechvalně známé romské osady na Slovensku, které v myslích majority vytvořily obraz, jenž je považován za odraz romské kultury.

Stejně jako romské osady se ve městech vytvářely segregované části určených zvláště pro životní existenci Romů, kteří tak byli od majoritní společnosti segregováni. V návaznosti na to nebyla možná integrace Romů do majoritní společnosti, jelikož právě takovéto životní bytí je pro nás jako integrované tak moc vzdálené. V důsledku nemožné integraci se vytvořil začarovaný bludný kruh, který v rámci jeho neustálého se točení dokola vytvářel nezaměstnanost, negramotnost Romů a nemožnost patřičného vzdělání. Segregované části totiž daly vzniku i segregovaným školám jakožto vzdělávacím institucím. Se spojitostí těchto zmíněných sociálních problémů hovoříme o konceptu kultury chudoby, jejíchž nositeli jsou Romové (Hirt a Jakoubek, 2004).

Je tedy příhodnější a lépe definované o romských osadách a těchto městských segregovaných částech hovořit jako o sociálně vyloučených lokalitách a nenazývat je tedy explicitně jako přímý ukazatel kultury chudoby (Jakoubek, přednáška na FF UK, 2022).

Bydlení, Žižkov a Romové

Pokud prostřednictvím našich představ budeme chtít sestavit obrázek toho, jak vlastně Romové žijí — respektive jakou podobu mají jejich obydlí, jak je s danými prostory zacházeno a jaké chování je formované na straně Romů, které je posléze vedeno k neromským sousedům — dosti často mají tyto vyobrazení nechvalný, až negativní charakter. Tyto představy jsou následně sdílené v soukromích i veřejných diskuzích a mohou tak poskytnout prostor pro možnou diskriminaci Romů při procesu možnosti získání pronájmu na pražském Žižkově.

Abychom si mohli objasnit na jakém základě se takovéto uskutečňování staví, je důležité si v následující kapitole s mírou lehkosti vymezit i dobu odehrávající se před rokem 1989 v oblasti získávání bydlení Romů. Bez alespoň krátkého vymezení situací, které předcházely roku 1989 bychom získali velice nejasný náhled na kontexty ve kterých nacházíme situaci současnou na pražském Žižkově. Bylo by nám tak skryto možné řešení problematiky, jenž se bakalářská práce zabývá.

Před městským životem Romů

V obecně známé historické informovanosti víme, že Holocaust, který byl veden nacistickou politikou za druhé světové války zasáhl život nejen Židů a dalších skupin, ale také Romů. Období po druhé světové válce je známo pro mnohočetné migrace obyvatelstva. Na naše území začínají přicházet Romové ze Slovenska, Maďarska a Balkánu, které k migraci vedla vidina zlepšení životních podmínek a kvality života, které jim byly nově nastoupenou vládou přislíbeny (Nečas, 1999).

Představy nově přichozích Romů se ovšem velice často lišily od reality, což nám potvrzuje prostřednictvím svých memoárů popisuje Elena Lacková (1997). Její sepsané vzpomínky nám umožňují vhled do této problematiky z pozice zúčastněného té doby a daných situací. Memoriály Lackové budou mít úlohu možnosti poskytnutí lepší imaginace v oblasti bydlení Romů té doby v návaznosti na zde konkretizované téze od vědeckých autorů. Obdobně jak konstatuje Nečas (1999), i Lacková (1997) přichází do Prahy za účelem zlepšení kvality života pro ni a její rodinuⁱⁱ.

Lackové bylo nabídnuto zaměstnání a byt k užívání. Tak tomu bylo i o ostatních Romů, kteří vyhledávali průmyslové oblasti za stejnou vidinou na našem území (Nečas, 1999). Davidová (2000) a Lacková (1997) se shodují, že noví obyvatelé bytů nebyli na nové prostory určených pro žití přivyklí, jelikož přicházeli z rozdílně koncipovaného prostoru romských osad. Jejich očekávání se sic lišila od skutečnosti, avšak vidina zlepšení bytových podmínek stala se *pull faktorem*, jakožto vlivem přitahující migranty pro uskutečnění jejich přemístění z místa původuⁱⁱⁱ.

Nečas (1999) dále popisuje situace, jež se odehrávaly v 60. letech minulého století. Romové stali se součástí státně plánovaném rozptylu do průmyslových měst, jejímž příkladem může nám být Ostrava, které je i v současnosti považované za město průmyslu. Aby tato města získávala možnost nových pracovníků v továrnách a dolech a stát tak mohl ekonomicky a hospodářsky prosperovat. V dalších letech byl vyzorován rapidní nárůst romských obyvatel ve městech, přičemž hlavní město Praha stala se pro tento úkaz korunou. Rapidní nárůst romských obyvatel velikých měst byl zapříčiněn nejen lepší mobilitou, kterou s sebou přináší doba 70.-80. let na našem území, ale také díky mladému reprodukčnímu věku Romů.

Doba soustředování Romů do měst na našem území stala se dobou velikých změn. Byla to doba nového nabytí pracovních možností, které se proměnily z dřívějších řemeslných prací a pomocné síly zemědělcům ku pozice v službách, továrnách a dolech při jejíž výkonu nebylo zapotřebí kvalifikace, kterým nebylo Romům v rámci jejich předcházejícího místa působení umožněno. A co více, byla to také doba velikých změn ve sféře bydlení Romů (Nečas 1999).

Způsob života Romů v městských bytech před rokem 1989

Nečas (1999) a Davidová (2000) se shodují na tézi, jakou podobu získaly byty, jež byly Romům přidělovány. Osady, ze kterých nový obyvatelé bytových jednotek přicházely měly naprosto jinou podobu, než se vtiskovalo městským bytům, jimž podobu udělovaly rozdílné životní podmínky a možnosti, jejíž podoba se formovala prostřednictvím sdílených norem a hodnot přicházejících od většinové společnosti. Jelikož tedy Romové na nový způsob života nebyli navyknutí, zanechali si životní normy a standardy stejné, jako tomu bylo v romských osadách, ze kterých přicházeli.

Lacková (1997) ve svých memoárech líčí první dojmy z momentu, kdy se přestěhovala z romské osady ze Slovenska a přicházela do naprosto jiných prostor městského bytu, který byl jí a její rodině poskytnut k užívání. Již od prvního momentu bylo očekávána i změna způsobu života od toho, na který byla rodina navyknutá.

Byt měl podobu jedné místnosti, která sloužila pro spánek manželů a dětí, stejně jako pro vaření, hygienu a společná setkávání. Byl vybaven základním příslušenstvím, jako je umyvadlo a kuchyňský kout. I z takového základního vybavení, který udává jméno dnešním „holobytům“^{iv} byla Lacková nadšena, jelikož takovýto velice pro ni neobvyklý způsob uspořádání prostor pro život nebyla věru navyknutá. Popisuje jej jako velice nadstandartní Prostory a vybavení bytu popisuje Lacková (1997) jako velice nadstandartní.

Dobu, kdy přicházela Lacková na naše území popisuje v historickém kontextu také Nečas (1999). V 50. letech minulého století nově nastolená vláda tehdejší doby usilovala o asimilaci Romů, ke které měla vést osvěta. Osvětu šířilo mezi romské obyvatelstvo několik zástupců, kteří se pokoušeli učít Romy jejich novému způsobu života, jenž by byl totožný s většinovou společností. Přec jen, musíme mít na paměti, že se jedná o dobu, při které nebylo adekvátní, aby kdokoliv v rámci společnosti jakýmkoliv způsobem (laicky řečeno) „vybočoval z davu“.

V té době měla snaha o osvětu nenásilnou podobu, jejímž cílem bylo zlepšení kvality práce zastávanou Romy, naučení se nového způsobu bydlení a celkového života, jenž s sebou nese i odpovídající inherentní chování vyžadované majoritou. Normy a hodnoty měly změnit svou formu, stejně jako se měla zvyšovat vzdělanost. Když se nenásilná metoda šíření osvěty vyjevila jako neúčinná, přikročilo se k násilné formě. Byl vydán zákaz kočování, což mělo systematicky vést ke stálé práci Romů a ke zlepšení bytových podmínek, které se jevily jako nedostačující. Kočování bylo sic zákonem zakázáno — stejně jako tomu bylo z historické perspektivy již učiněno dříve — avšak problém nestálé práce u Romů tímto vyřešen nebyl. Romové neměli dostatečnou kvalifikaci, která byla žádoucí pro získání zaměstnání, tudíž jejich nabídka pracovních sil nebyla přijatá a poptávka po pracovnících ze strany zaměstnavatelů byla mířena jinam. Romové tak využívali sociálních podpor a

žádali si o předčasný invalidní důchod. Někteří se dále uchýlovali k nelegální práci, jako bylo obchodování s tuzexovými valuty, žebráctví a prostituci. (Nečas, 1999).

Nečas (1999) popisuje 70. léta minulého století, jako mezník, kdy se v rámci majoritní společnosti začaly ve způsobu bydlení objevovat změny. Romové se svými požadavky začaly přibližovat podobě požadavkům majoritní společnosti, kterou můžeme pozorovat v rámci zvýšené poptávky po vícero pokojů v bytových jednotkách. Davidová (2000) dodává, že od formy takzvaných „holobytů“ se přechází k honosné výzdobě. Byty jsou navíc vybaveny elektronikou, jako je televize a hudební přehrávače, jejichž zvuk po velkou část dne neutichá. Tato imaginace podoby městských bytů obývaných Romy, by se dle Davidové (2000) dala aplikovat i na představy majority o současném bydlení Romů, jdoucí pospolu s hlučností v domácnosti produkovanou elektronickými přehrávači.

Přicházející změna v ohledu užívání bytů Romů po roce 1989

Po Samotové revoluci v roce 1989 se odehrálo v souladu s formou, kterou do této doby vytvářela naše společnost mnoho změn, přičemž nedílnou součástí byl přechod od státního a kolektivního vlastnictví k soukromému. Tato změna vyprodukovala i možnou diskriminaci Romů v oblasti získání nájemného práva bytové jednotky k jejímu osobnímu využívání. Jak definuje tuto skutečnost Knížek (2013): *„Rok 1989 je důležitým přelomem v právní úpravě soukromého práva, zejména českého občanského práva, které se postupně navrátilo k demokracii a tržnímu hospodářství. V této době proběhla řada novelizací právních předpisů, přičemž přijatý zákon č. 509/1991 Sb. podstatně změnil občanský zákoník, jedná se o tzv. velkou novelu ObčZ“.*

Dotýkáme se doby, při které bytové jednotky přicházely do osobního vlastnictví jeho uživatelům, či bylo umožněno nakládat s tímto majetkem v podobě bytů jako s majetkem určeným pro nabytí zisku vlastníků v rámci podnikání odehrávající se prostřednictvím změny politiky majetkoprávní.

Za totalitního režimu nebyla diskriminace Romů v této oblasti příliš zjevná (Nečas, 1999), což se ovšem po roce 1989 začalo postupně proměňovat. Jedná se o dobu, kdy se začala projevovat diskriminace Romů z perspektivy, která doposud nebyla nikterak známá. Majitelé bytů, kteří se rozhodnou využít v rámci nově formovaného režimu možnosti nabytí financí uskutečněného za pronájem bytů, si mohou samotní určovat, kdo se stane novým nájemcem bytů. V této době, jenž vytvořila možnosti soukromého podnikání státu již nepřísluší do těchto záležitostí zasahovat.

Navíc je třeba si uvědomit, že se pohybujeme v době, kdy se nové struktury společnosti vytvářené společně se změnou vládnoucího režimu teprve formovaly, a tak mnoho zákonů, které jsou již ukotvené v současné době ještě nebyly v době, o které je pojednáváno uzákoněny. Jedním z nich je Antidiskriminační zákon 198/2009 Sb., který: *„umožňuje, aby se ten, jehož práva vyplývají z práva*

na rovné zacházení nebo zákazu diskriminace byla jednáním jiného dotčena, domáhal soudní cestou upuštění od diskriminace, odstranění diskriminačních zásahů a poskytnutí přiměřeného zadostiučinění“ (2008)¹. Tímto zákonem mají být postihnuti ti, kdož se dopustili diskriminace přímé, či v případě tématu této bakalářské práce nepřímé diskriminace.

Uváděné důvody neposkytnutí pronájmu bytů Romům

„Neplatiči, hluk, kriminální činnost, závislost na omamných látkách, vybydlené byty, nepřizpůsobivost.“

Toto je výčet odůvodnění, jenž můžeme slyšet v našem okolí odpovědí na to otázku, jaké pojmy se nám vybaví v myslích společně s představou, pokud bychom získali za své sousedy Romy?

Uvedený výčet bychom zařadili pod pojem stereotypizace života Romů, která v naší společnosti, stejně jako romantizace života Romů přetrvává (Jakoubek, 2008). Stereotypizace je proces, který je spojen s pojmem stereotyp, jenž můžeme klasifikovat jako zjednodušený a ve společnosti šířený hodnotící názor na určité chování, postoje či očekávání jedinců a celých skupin². Naopak pojem romantizace je procesem nesoucí se s konceptem idealizace, jenž ve svém výsledku vede k přikrášlování skutečnosti (Jakoubek, přednáška na FF UK, 2022).

Pro uvedení příkladu romantizace Romů můžeme zmínit kupříkladu magické schopnosti jako je věštění budoucnosti. Takovéto romantické představy jsou utvářeny námi jako majoritní společností, stejně jako Romy samotnými (Jakoubek, přednáška na FF UK, 2022). Oné romantické představy jsou vyzdvihovány, stejně jako jsou mnohdy vyzdvihovány stereotypy Romů nejen v rámci diskriminace pronájmu bytů (Jakoubek, 2008). To se dle Nečase (1999) odehrává na poli ožívování těchto stereotypů v rámci institucí, ale také v rámci jednotlivců a skupin.

Ve sféře týkající se institucí Nečas (1999) uvádí, že se jedná o akt nepřímý nebo také nevědomí. V areálu jednotlivců či skupin hovořili bychom o aktu vědomém, jelikož se odehrává na poli zanechávání stereotypů v názorovém pojetí a v myslích díky jeho šířením v rámci skupin a společností. Problematickým jeví se dle autora šíření stereotypů prostřednictvím tisku a médií. V návaznosti na takovouto působnost se odehrávají situace, při kterých tisk a média referují o určité kriminální činnosti, avšak ve své zprávě neopomíjí sdělení informace, že se této kriminální činnosti zúčastnili Romové. Ba naopak, mnohdy je tato informace vyzdvihována.

¹ Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_198_2009.

² Zdroj: Stereotyp. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Stereotyp>.

Před rokem 1989 můžeme ve většině případů nacházet Romy v pozicích pracovníků levné nekvalifikované síly. To se ovšem změnilo po pádu komunistického vládnoucího režimu v roce 1989, kdy se mimo ostatní změny nastolené touto dobou otevřely hranice státu. Začali tak být upřednostňováni zahraniční pracovníci, kteří začali být na tyto pozice dosazováni. Dle Nečase (1999) tak Romové započali čerpání sociálních dávek, což jeví se jako počin přístupnější, nežli se pokoušet o získání zaměstnání při kterém bylo velice obtížné dosáhnout pozitivního výsledku. Čerpání sociálních dávek navíc dle autora bylo kladné s ohledem na početnost rodinných příslušníků, jenž zajišťovalo vyšší hodnotu sociálního příspěvku. Výše sociálních dávek však není dosti často dostačující pro adekvátní žití a v závislosti na to, že Romové nemohou získat zaměstnání, absence financí zapříčiňuje stěhování rodin ke svým příbuzným³. Zvýšený počet členů domácnosti, zapříčiňuje podobu bytů, jenž bychom označili adjektivem „vybydlený“.

Nekomplikovaně můžeme říci, že čím větší je počet osob užívajících byt, tím více se příslušenství náležící bytu opotřebovává. Finance na nové vybavení nacházejí se stále v absenci, tudíž byt jeví se jako (s lehkostí řečeno) prostý, připraven pro zrealizování mnoho úprav a inovací.

Nezaměstnanost, nedobrovolnou nezaměstnanost a nestabilní úvazky souhrnně označují autoři Mareš a Sirovátka (2004) jako diskvalifikaci pracovních sil na trhu. V rámci této diskvalifikace dochází k odloučení některých sociálních skupin, přičemž v našem tematizovaném případě se jedná o Romy. Posléze dochází k procesu marginalizace, prostřednictvím které dochází k ostrakizaci skupin obyvatel na okraj společnosti. Díky tomu je jim odepíraná možnost se adekvátně podílet na životě společnosti v jeho politické, ekonomické a kulturní formě. Proces *marginalizace* tedy souvisí nejen s diskvalifikací Romů na trhu práce, ale také s diskriminací a se s pocitem sociálního vyloučení a dochází tak k akceptaci nerovnosti (Mareš a Sirovátka, 2004).

Mareš, Sirovátka (2004) a Wilson (2012) dále definují pojem *underclass* s touto problematikou spojený. Ve svém doslovném překladu má významu podtřídy a je s touto definicí, tak i dosti často zacházeno. Jedná se o rodiny a skupiny lidí, kteří jsou spojováni s neúčastí na pracovním trhu, přičemž jsou v pozici zaměstnaných jen po dobu dočasnou. V návaznosti na to jsou nuceni využívat sociální podpory.

Ve většinové společnosti je tak na členy *underclass* nahlíženo negativně s označením těch, kteří jsou neochotni se účastnit trhu práce a přijmout tak i nastavenou pracovní etiku daného pracoviště (Wilson, 2012). Členové *underclass* jsou navíc spojováni s deviantním chováním a s obávanou kriminalitou (Mareš a Sirovátka, 2004). Avšak autoři se shodují, že jde o marginalizované sociálně vyloučené

³ Zde bychom mohli hovořit i o *rozšířené rodině* (*extendend family*) definovanou Jakoubkem a Jakoubkovou (2007).

skupiny, jímž není poskytnuta možnost snadného nalezení stabilního zaměstnání napříč různými vlivy včetně vlivu veřejných politik.

Tito lidé posléze rezignují na získání zaměstnání a na snahu vymanit se z onoho označení *underclass*. Nacházejí se totiž v součásti té oné kultury chudoby, ze které je současně velice obtížné se vymanit (Mareš a Sirovátka, 2004; Wilson, 2012). Následným počinem stává se sociální migrace členů do určitých míst či dochází k sociální izolaci ze stran veřejné politiky.

Jako následkem jsou mnohdy často sdílené emoce v rámci majoritní společnosti, které mají negativní podobu a přicházejí s představou mít za souseda Roma. Ovšem hledání názorů na život vedle Romů získávaných od majoritní společnosti svou mírou převyšují nad dotazy, které by cílily na Romy. S tím je spojená skutečnost, že Romové nejsou nikterak zvláště tázáni, zdali oni sami vůbec chtějí žít vedle nás Neromů (Davidová, 2000). Dost často tak můžeme pozorovat odehrávající se situace, při kterých se Romové spíše stěhují k sobě, aby se vyvarovali negativních dopadů na jejich životy, které by mohli nastat současně se soužitím s většinovou společností (Pelíšková, 2000). Nastává tak sociální izolace, kterou definoval Sirovátka (1997) během které se Romové vymaňují z majoritní společnosti.

Pokud se vrátíme zpět k důvodům označujících Romy za neplatiče, jedince kriminálních činností spojených s deviantním chováním a těch „nepřízřusobivých“ — občasně uváděných v našem okolí přicházející ze stran sousedů, pronajímatelů, či veřejné společnosti — lze v návaznosti na definici Jakoubka (2008) označit tyto mínění za stereotypní. V návaznosti na zmíněné téze bychom jim mohli dát za pravdu. Avšak jsem se zde pokoušela také vysvětlit z jakého důvodu by mohli být Romové těmito označeními nazýváni a proč je nesnadné jim tuto „nášivku odpárat“.

Pražský Žižkov a Romové: včera a dnes

Pražský Žižkov vznikl v 19. století jako nová obytná čtvrť pro dělníky a jejich rodiny. Praha se během historie neustále více a více rozrůstala, a tak se rozšiřovala sféra pracovních možností pro ty, kdož se na těchto výstavbách podíleli. Ubytování přímo v centru Prahy bylo nákladné a pro pracovníky zaměstnaných na výstavbách a jejich rodiny stěžejně dostupné. V důsledku toho, že od 20. století pražský Žižkov lokalizujeme do bezprostřední blízkosti jádra centra Prahy, jevil se jako ideální pro místo určení bydliště této skupiny (Poláčková, 2015). Turner (2020) popisuje, že Žižkov v rámci historie své výstavby prošel mnoha podobami. V důsledku konání původního obyvatelstva lokality v 19. století, měla tato čtvrť podobu místa finančně nenákladného žití a lokality, která se nejevila jako velice lukrativní pro vyšší společenské třídy s lepším finančním zázemím.

V publikacích nebylo nalezeno kdy přesně a z jakého důvodu se Žižkov posléze stal místem zejména s romskými obyvateli. Můžeme se domnívat, že se tak dělo na základě dvou důvodů, přičemž prvním z nich by se vázal na sdělení Poláčkové (2015). Romové jakožto nekvalifikovaná pracovní síla mohli být dosazováni na pozice dělníků podílejících se na výstavbě pražského Žižkova v tuto dobu se zde začali usazovat, či se tak uskutečňovalo posléze až za dob socialismu.

Během socialismu započala dle Pogányho (2008) na našem území segregace Romů do sídelních oblastí a do ghett, což bylo umožňováno na základě bytové politiky té doby. Městské segregované části (stejně jako romské osady) začaly vznikat vlivem majoritní společnosti za účelem oddělení skupin, které označujeme jako neintegrovane do většinové společnosti a s tím spojeným označením za ty „nepřizpůsobivé“. Vznik městských segregovaných částí se mohl uskutečňovat v případě ve kterém obec či město byly vlastníky obecných nebo městských bytů. Zástupci obcí a měst měli ve svých rukou rozdělování těchto bytů mezi obyvateli. V návaznosti na to bylo umožněno, aby byli Romové na tato místa určováni, což byl základní kámen pro vznik segregovaných částí (Nečas, 1999). V pojednávané případě by i Žižkov stal se v době socialismu městskou segregovanou částí a z toho důvodu i částí s vysokým počtem romských obyvatel.

Po roce 1989 se změnou vládnoucího politického systému se i Žižkov svou podobou v rámci seskupení obyvatel změnil. Počet romských obyvatel je sice vyšší, než je tomu u jiných částí Prahy, ale začíná zprudka klesat právě díky změně v rámci přechodu od státní tržní ekonomické sféry na sféru soukromého podnikání, kde si mohou majitelé bytových jednotek určovat kdo se stane nájemníkem. Možnou příčinu poklesu romského obyvatelstva na Žižkově můžeme sledovat v rámci poskytnutých informací pro projekt Paměť města (2020).

V současné době nacházíme snahy o to, aby pražský Žižkov byl odkouzlen od představy místa vyloučené lokality. Vyskytují se snahy o zproštění Žižkova obrazu místa slučování různých jednotlivců, skupin a subkultur, které majorita označuje mnohdy za problémové. Pořádají se tak v této lokalitě různá kulturní vyžití, vytvářejí se nová místa střetávání, která chtějí ukázat lukrativnost prostřednictvím malebných kaváren, dětských hřišť a představují se pavlačové budovy na nové moderní stavby. Počet prostor se zastavovanými statky, stejně jako restauračních zařízení takzvané čtvrté cenové kategorie, které mají při představách většinové společnosti negativní charakter, mění se i seskupení obyvatel (Novák, 2020).

Diskriminace anebo současný problém všech?

Financionalizace a pražský Žižkov

V současné době pozorujeme prostřednictvím pražského Žižkova značný vliv vzrůstajícího turismu a financionalizace, k čemuž se v rozhovoru pro Paměť Města obrací Nakládal (2020). Financionalizací rozumíme proces vzrůstající role finančních motivů. Ti, kdož jsou tohoto procesu součástí na sebe samotné začínají pohlížet z jiného pohledu a jejich způsob přemýšlení o financích a způsobů zacházení s financemi se mění (Epstein, 2005). Vzrůstající turismus a zájem o návštěvu Prahy můžeme sledovat z pozice zúčastněných pozorovatelů během návštěvy Prahy ve nemalém měřítku.

Pokud na proces financionalizace zadíváme z pozice současnosti můžeme konstatovat, že se nacházíme v době, kterou v rámci rozhovoru enviromentální sociolog Arnošt Novák (Rychlíková, 2020) označuje za dobu krize kapitalismu. Krize kapitalismu je umožněna prostřednictvím současně nastolenému státnímu systému, jenž umožňuje akumulaci kapitálu. Bytové jednotky jsou pro tuto akumulaci kapitálu nemálo využívány, jelikož majitelé tyto nemovitosti vlastníci akumulovaný kapitál získaný v závislosti na vlastnictví nemovitostí jej následně zhodnocují. Lidé s možností lepšího finančního zázemí tyto byty kupují a následně se rozhodují komu bytovou jednotku pronajmou se záměrem nabytí zisku z pronájmu. Rozhodovací procesy a jejich samotný záměr se odvíjí od finanční situovanosti nových nájemců. Laicky a jednoduše řečeno, jednání majitelů bytů se odvíjí od toho, jak vysokého zisku mohou dosáhnout. Bydlení se tak stává nikoliv areálem potřeby, nýbrž areálem investice.

V návaznosti na sdělení Arnošta Nováka (Rychlíková, 2020) bychom se mohli přiklonit k názoru, že na pražském Žižkově o diskriminaci Romů v oblasti nájmu v současné době nehovoříme, jelikož tento problém nepřístupu ku získání bytů do námi drženého nájemného vztahu určeného k jeho užití má jiného charakteru. Daný charakter odehrával by se na základě poli současné doby, při které si majitelé mohou zvolit, kdo stane se novým nájemníkem. Rozhodovací procesy majitelů jsou tak ovlivněny financionalizací bydlení. Do svých rukou získají byt k užívání ti, kdož v souvislosti s jejich lepší finanční situovaností budou schopni uhrazovat vyšší nájemné než ti, jenž jsou v postavení finanční situovanosti horší. Vše se tak odehrává na poli výhodnějšího zisku pro majitele bytu. Z tohoto uvedeného bychom mohli konstatovat, že se o diskriminaci Romů nejedná, nýbrž se stáváme součástí situace boje, který vyhraje ten z nás, jenž může nabídnout větší finanční přínos.

V návaznosti na téze Nakládala (2020), můžeme uvažovat o tom, z jakého důvodu nejsou noví nájemníci na Žižkově Romové. Zdali se jedná o jejich diskriminaci v této sféře, nebo se tato problematika dotýká všech zájemců o pronájem bytů, kteří ovšem nepřinesou požadovaný zisk majitelům bytů. Vystává tak otázka toho, jak je možné, že z pražského Žižkova mizí i původní romští obyvatelé, kteří zde žili již v časech před ustanovení sféry soukromého vlastnictví přicházející se současným vládním systémem.

Na to odpovídá Holeček a Samec (2020) s popisem Žižkova jako místa, jenž se stal v nynější době lokalitou vyhledávanou pro svou určitou atraktivitu, obdobně jako je tomu ve čtvrtích pražských Dejvic, Královských Vinohrad či Holešovic.

Jelikož jsou výše zmíněné čtvrtě v posledních několika letech s oblibou vyhledávanou lokalitou pro života mnoha lidí, dochází k jevům přinášejícím nucené vystěhování současných nájemníků, a to i přes to, že své domovy opustit nechtějí. Majitelé bytů zvyšují současným nájemníkům, kteří jej však nejsou schopni kvůli finanční situaci měsíčně hradit. Pokud se jedná o smlouvu o pronájmu bytu stanovenou na dobu určitou, což je nejčastější forma vystavované nájemní smlouvy, mohou se majitelé rozhodnout nájemní smlouvu neprodloužit. Mohou tak učinit bez udání důvodu. Autoři dále konstatují, že se do této skupiny nájemníků, kteří finančně nedosáhnou na nově nastavenou výši částky za pronájem, začínají zařazovat i ti, které bychom kategoricky zařadili do takzvané střední městské třídy.

Dalším důvodem, který vede k situaci zvýšení finanční částky za pronájem bytů přichází ze stran majitelů, je stále rostoucí turistická návštěvnost Prahy. Turismus po celém našem území a primárně v Praze se těší veliké oblibě návštěvníků, kteří přicházejí z celého světa. Vzrůstající zájem turistů se razantně zvýšil od roku 1989, kdy se po pádu bývalého komunistického režimu otevřely hranice státu. S tím se pojí rozvoj takzvaného digitálního poskytování krátkodobých pronájmů, přičemž jmenována můžeme být kupříkladu digitální platforma Airbnb, jenž je známá jako určitá forma sdíleného bydlení. Služba je poskytována turistům jako krátkodobý pronájem využívaný při jejich cestách za účelem ubytování. Pro turisty je tato digitální platforma přitažlivá pro její cenovou dostupnost, která se pohybuje v nižších cenových relacích, nežli je tomu při využití ubytovacích služeb v hotelech (Holeček a Samec, 2020).

Bytů poskytovaných za účelem zisku ze sdíleného krátkodobého bydlení je na pražském Žižkově vskutku nemálo (Nezvedal, 2020). Pro turisty je naopak Žižkov přitažlivým pro slibovanou nabídku kulturního vyžití a lokálního programu (Holeček a Samec, 2020) a krátká vzdálenost do samotného centra Prahy, o které pojednává Poláčková (2015) jeví se jako ideální místo určení při návštěvě Prahy. Pro současné některé nájemníky bytů ovšem tyto jevy znamenají násilná přemísťování z jejich z jejich obydlí^{vi} (Nezvedal, 2020).

Z výše uvedeného, bychom tedy mohli dojít k závěru, že v současné době se nejedná o diskriminaci Romů v oblasti pronájmu bytů na pražském Žižkově, nýbrž že se tato problematika násilného přemísťování obyvatel bytů dotýká všech, kdož nemohou v návaznosti na jejich finanční situovanost majitelům bytových zázemí přinést kýžený zisk z pronájmu, jehož nabytí touto formou současná doba umožňuje.

Otočkou zpět k diskriminaci

Opětovně aplikuji myšlenku zmíněnou již v úvodu bakalářské práce, jenž přináší uvědomění si, že to, co se odehrává na poli současnosti je vždy následkem činů a jednání aktéru dob minulých. Součástí tohoto uvědomění je, že se prostřednictvím této kapitoly vrátíme opětovně k diskriminaci Romů obecně. V návaznosti na již sdílené téze vyplývá, že nájem je poskytnut těm, kdož zajistí majitelům bytů kýžený zisk. Zároveň, že někteří z řad nájemníků jsou ze stejného důvodu kýženého zisku jdoucí do rukou majitelů bytů násilně přemístěni, pokud jej nedokáží opatřit. V obou dvou případech tedy budoucí nájemníci musí býti potřebně finančně zaopatřeni a mít požadovanou výši finanční situovanosti.

A tak je třeba se obrátit zpět ke kapitole, která se zabývala *sociální exkluzí, underclass a kultury chudoby*, ve kterých autoři Sirovátka a Mareš (2004), Wilson (2012), Novák (2004), Lewis (1966), Hirt a Jakoubek (2006) pojednávají. Střetáváme se totiž se situací, při které vlivem těchto faktorů mnohdy Romové nesplňují a ani nemohou splnit zajištění požadovaného zisku ze strany pronajímatelů. Pohled v rámci hledání kontextů v různých situacích, při čemž budeme-li vycházet z tézi těchto autorů, stojí před námi obraz toho, že diskriminace Romů v různých sférách každodenní životní bytí (ať již hovoříme o diskriminaci dlouhodobou, či krátkodobou) ústí nakonec v to, že i pokud by se na pražském Žižkově nejednalo o cílenou diskriminaci Romů v oblasti nájmu, dostávají se do problematiky financionalizace, která se může týkat i jiných sociálních skupin, či majoritní většiny.

Avšak diskriminace je v tomto ohledu spojená také se stereotypizací, které je velice nesnadného zamezení (Jakoubek, 2008). Romové jsou dosti často považováni za homogenní skupinu, a tak mnozí z nás stojí mimo uvědomění, že diferenciacce mezi Romy je značná (Hirt a Jakoubek, 2004; Jakoubek a Budilová 2007; Pelíšková, 2000). Můžeme se tedy domnívat, že pokud pronajímatelé sdílejí takovéto stereotypní předsudky a obávají se její pravdivosti, hovořili bychom o diskriminaci, jenž se může odehrávat na poli pouze domnělé představy (Skarková 2010).

V návaznosti na to, pokud bychom hovořili o takovéto diskriminaci Romů v oblasti bydlení na pražském Žižkově, je zapotřebí si samotnou podobu diskriminace rozdělit do dvou forem, jimiž jsou *diskriminace přímá a nepřímá*.

O *přímé diskriminaci* bychom v této problematice hovořili, pokud by si majitelé bytů či ti kdož bytové jednotky pronajímají nepřáli poskytnout byt Romům a ve sděleném důvodu pro odmítnutí by bylo přímo řečeno, že důvodem je inherentní odmítnutí jakýchkoliv Romů jakožto budoucích nájemníků (Skarková, 2010).

O *nepřímé diskriminaci* bychom hovořili, pokud by pravý důvod neposkytnutí Romům pronájem bytů na pražském Žižkově byl skryt za neutrální důvod, jimž pro uvedení příkladu může být odmítnutí ze strany pronajímatelů z důvodu rozhodnutí se pro jiného zájemce o byt či z důvodu četnosti nových nájemníků, který převyšuje hranice tolerance pronajímatele.

V obou dvou formách diskriminace, ať by se již jednalo v této problematice diskriminaci přímou či nepřímou, mohli bychom říci, že se tak odehrává na základě domnělé představy majitelů bytů, (Skarková, 2010), jenž s sebou přináší negativní smýšlení o Romech. To je ustavováno prostřednictvím stereotypizace (Jakoubek, 2008). Avšak pokud by jednání majitelů bytů mělo formu nepřímé diskriminace Romů, byla by velice těžko prokazatelná. Její nesnadná prokazatelnost byla by ve značně výhodném postavení vůči obvinění z diskriminace, který ustanovuje Antidiskriminační zákon 98/2009 Sb. Pokud se tedy majitelé bytů na pražském Žižkově opravdu dopouštějí diskriminace v oblasti pronájmu Romům, můžeme konstatovat, že by se s největší pravděpodobností jednalo právě o diskriminaci nepřímou.

V rámci této kapitoly jsem se doposud pokoušela nahlédnout na problematiku diskriminace Romů v oblasti nájmu na pražském Žižkově z hlediska dlouhodobého vlivu diskriminace, marginalizace a sociálního vyloučení. Bylo tak činěno se záměrem nahlédnout na tyto skutečnosti prostřednictvím hledání dlouhodobě trvajících jevů.

Snahy o zamezení diskriminace Romů

Diskriminace Romů je na území České republiky od roku 1989 velice diskutovaným tématem s mnoha různými úhly pohledu. V rámci veřejných debat můžeme pozorovat různá stanoviska vůči této problematice, avšak pokud shledáme názor, že se diskriminace Romů na našem území vyskytuje a pokoušíme se nalézt možné nástroje pro její zamezení, dosti často se tento boj odehrává společně s cílem integrace Romů do naší společnosti.

Integrace Romů do majoritní společnosti

Integrace je proces, během kterého dochází ke slučování jednotlivých částí posléze tvořící jeden celek, přičemž pokud by se jednalo o integraci Romů do naší společnosti, hovořili bychom o snahy začlenění této minority do majoritní společnosti.

Historicky dle Nečase (1999) můžeme nalézt podobu integrace Romů do majoritní společnosti ve formě asimilace, při jejímž dovršení měli být Romové přizpůsobeni se životu majoritní společnosti. Avšak nikdy se tato forma nesetkala s žádoucím účinkem nejen za vlády Marie Terezie, nýbrž i během jiných historických období. V současné době, kterou datujeme od roku 1989 se přístup k romské menšině pozměnil v mnoha ohledech a v návaznosti na to, nacházíme i snahy o zamezení diskriminace Romů. Jako řešení využívá se procesu integrace.

Snahy o integraci přicházejí přímo ze strany státu, jejíž strategie jsou formovány vládou České republiky. Ovšem i neziskové organizace, občanská sdružení a hnutí jdou za tímto bojem a snahy tak přicházejí i z jejich stran. Je třeba zmínit, že podoby některých modelů snah integračních bojů vysílaných ze stran institucí jsou totožné, v jiných případech se naopak od sebe odlišují.

Vláda České republiky na straně státu překládá strategie pro integraci Romů a zamezení diskriminace na určitá období během kterých bude se strategiím věnováno. Zmíňme kupříkladu *Koncepci romské integrace 2009-2013* (Úřad vlády České republiky, 2009)⁴, *Strategii romské integrace do roku 2020* (Úřad vlády České republiky, 2015)⁵ a poslední vydanou a schválenou *Strategii rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030* (Úřad vlády České republiky, 2021)⁶.

Za neziskové organizace, které si kladou za jeden ze svých cílů zamezení diskriminace Romů jmenuje organizaci Člověk v tísni, jejíž snahy se ovšem opírají o strategie schválené vládou České republiky⁷. V uvedených strategiích jsou k nahlédnutí oblasti, jež se stanou bodem zájmu pro zlepšení životních aspektů Romů v návaznosti na lidská práva, jimiž jsou primárně zlepšení kvality vzdělání, pracovních možností nýbrž také bydlení. Ve Strategii romské integrace do roku 2020 si oblast bydlení vydobyla své čestné místo zájmu jelikož: „V posledních několika letech dramaticky zesílily některé negativní jevy, např. v oblasti bydlení, územní segregace či předluženosti. Dochází k setrvalému nárůstu sektoru

⁴ Dostupné také zde: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1653177.

⁵ Dostupné zde: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/Strategie-romske-integrace-do-roku-2020.pdf>.

⁶ Dostupné zde: <https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/getFile/case:show/id:1095218/2021-05-12%2009:50:47.000000>.

⁷ K nahlédnutí zde: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/380/file/1430160239-strategie-romske-integrace-ver-duben-2014.pdf>.

ubytoven, v nichž žijí vedle sebe romské rodiny s dětmi a jednotlivci, kteří jsou v obtížné životní situaci (osoby po výkonu trestu, bezdomovci, drogově závislí), přičemž většina z nich nemá šanci ubytovny opustit. Objevují se potíže v soužití mezi romskou menšinou a většinovou populací rovněž v místech, kde tomu tak dříve nebylo“ (Úřad vlády České republiky, 2015).

Jiné organizace si pro zamezení diskriminace Romů zvolili odlišný nástroj, jímž je romský aktivismus, jehož hlavním záměrem je zviditelnění diskriminovaných pro širokou veřejnost. Jsou pořádány demonstrace, pochody, kulturní akce, vernisáže, vychází publikace a zpravodajský tisk (Nečas, 1999). Takovéto konání můžeme sledovat v režii organizace Romea o.p.s.⁸ Jak ze strany státu, tak ze stran organizací a sdružení integrace Romů v České republice může být opírána o emancipaci^{vii}.

V neposlední řadě je třeba zmínit také snahu o integraci Romů ze strany vlády České republiky, která je stavěna na možnosti přihlášení se k romské národnosti, jež byla jako možnost Romům poskytnuta po roce 1989. Nicméně byla využita v jejím prvopočátku jen pár desítkami tisíc Romů (Nečas, 1999). Od této doby je povědomí o možnosti přihlášení se k romské národnosti více šířena zástupci z vládních z vládních pozic i romskými aktivisty.

Zmocněnkyně pro lidská práva Helena Válková (2021) pro rozhovor ohledně možnosti přihlášení se k romské národnosti, jež by měla dle jejích slov poskytnout lepší možnost zamezení diskriminace uvedla: „*Máte tedy nárok mít zastoupení svého zmocněnce. Být přítomni ve samosprávách. Dostávat přímo dotační prostředky“⁹. Z jakého důvodu uvedla toto Válková pro rozhovor týkající se možnosti přihlášení se k romské národnosti menšině nacházíme v dokumentu *Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů* (Strategie romské integrace) 2021-2030. Usnesení v dokumentu sděluje, že etnické menšiny jsou i v médiích prezentovány jen okrajově a není tak plně pokryté domnění o tom s jakými životními obtížemi se Romové potýkají a v důsledku toho jsou prezentovány méně než těžkosti, se kterými se musí potýkat většinová populace (Úřad vlády a Rada vlády pro záležitosti romské menšiny, 2021).*

Neduhy integrace Romů v České republice

Snah o integraci před rokem 1989 se na našem území odehrálo mnoho, avšak nikdy nebylo zakušeno zdárného úspěchu. Od roku 1989 můžeme nacházet pokusy o integraci prostřednictvím emancipace, která přichází společně s aktivismem (Nečas, 1999). Vyvstane nám ovšem na mysli, z jakého důvodu

⁸ Romea o.p.s. dává o svém konání na vědomosti formou zpravodajského serveru k nahlédnutí zde: <https://romea.cz/>.

⁹ K náhledu zde: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Prihlasit-se-k-Romum-prinasi-vyhody-nabada-pred-scitanim-lidu-vladni-zmocnenkyne-Valkova-653640>.

i přes vynaložené úsilí se stále setkáváme s diskriminací Romů v různých sférách jejich životního bytí v rámci majoritní společnosti?

Pokud se zaměříme na zmíněné dokumenty obsahující cíle a strategie v areálu boje proti diskriminaci Romů mířených jak ze strany státu, tak i ze strany neziskových organizací či sdružení musíme se zároveň obrátit i na prvopočátek samotného vnímání Romů. Bylo již sděleno, že jsou Romové považováni za homogenní skupinu, a tak je s jejími členy také zacházeno. Tento přístup zříme ve strategiích i ve snahách emancipačních hnutí. Romové jsou považováni za nositele jednotné kultury, tradice a jazyka. V návaznosti na to se vytváří symbolická hranice a v souvislosti s tím, můžeme konstatovat i její umělé vytvoření (Hirt a Jakoubek, 2004).

Při snaze najít to správné východisko je s romskými skupinami zacházeno tak, jako by existovalo jednotné romské komunitní smýšlení, platné pro všechny členy romských skupin (Křištof, 2004). Mezi romskými skupinami je mnoho diferenciací. Totožně i mezi Romy samotnými je odlišností nemálo (Hirt a Jakoubek, 2004).

Odlišnost je základním aspektem diskriminace, určuje symbolickou hranici MY vs. ONI¹⁰. V návaznosti na skutečnost, při kterých se romská emancipační hnutí prostřednictvím romského aktivismu pokouší zvýrazňovat tuto jinakost, může se takovéto počínání jevit jako nepříliš účinným nástrojem integrace Romů do majoritní společnosti. Při přihlédnutí na výsledky sčítání lidu se výlučně k romské národnosti přihlásilo opětovně jen pár desítek tisíc lidí¹¹. Okolností a důvodu takto nízkého počtu přihlášených k romské národnosti může být mnoho. Nicméně Křištof (2004) popisuje jev možnosti nabízenou Romům ze stran politiků jako potvrzení jejich sociálního vyloučení a segregace namísto usilované integrace. Pogány (2006) v rámci této problematiky ve které vzniká ona symbolická propast mezi majoritou a minoritou konstatuje, že romský nacionalismus produkovaným prostřednictvím zvýrazňováním jinakosti stává se velice snadno úrodným polem pro vytváření smýšlení o Romech jako o těch, kdož jsou neslučitelní s majoritní společností. Cesta ke zdárné integraci jeví se jako velice trnitá.

Někteří autoři se ovšem přiklánějí k emancipaci jako k přístupu, prostřednictvím kterého může být diskriminaci Romů ze strany většinové společnosti zamezeno. Jedním z přístupů je vytvoření romského národa, který v jeho základě přinese příležitost k emancipaci Romů a v návaznosti na to bude i zamezeno diskriminaci. Jiní autoři, jako tomu je kupříkladu u politologa Pavla Barši nahlíží na umožnění integrace Romů formou multikulturalismu, jenž ve své podstatě s sebou přináší společnost tvořenou mnoha různými kulturami, které pospolu koexistují ve zdárné symbióze (Dlouhá, 20).

¹⁰ Viz kapitola Diskriminace a Romové v této bakalářské práci.

¹¹ K nahlédnutí zde: <https://www.scitani.cz/narodnost>.

Praktická část

Pražský Žižkov a diskriminace Romů

V teoretické části bakalářské práce bylo v návaznosti na přístupy autorů uvedeno několik aspektů, jenž v kontextuálním pojetí vedou k diskriminaci Romů v České republice a poskytují nám náhled na samotnou diskriminaci Romů v oblasti bydlení na pražském Žižkově. Většinu z těchto vlivů, jako jsou kultura chudoby, sociální exkluze, marginalizace a také snahy o integraci Romů můžeme pozorovat i zde. Jsou nám tak zprostředkovávány důvody, jenž pronajímatelé bytů přivádí ke zvolení volby neposkytnutí Romům pronájem bytů. Ať jsou to důvody adekvátní, či nikoliv.

Žižkov jako místo pro underclass?

Ve veřejném diskurzu je Žižkov spojován s místem s vysokým počtem romských obyvatel, přičemž v mnoha případech hovoříme o imaginaci s pejorativní a negativní clonou přicházející ze strany neromského obyvatelstva.

Během předvýzkumu pro téma bakalářské práce v neformálních debatách¹² bylo nemálo k popisu Žižkova využito tendencí nazvat jej jako místem „*plného Cikánů*“. Pouze v jediném případě¹³ (z celkových sedmi) si dotazovaný tuto lokalitu s Romy nespojoval. Jednalo se ovšem o dotazovaného, který se do hlavního města Prahy přistěhoval až v roce 2021 a jeho celková povědomost o pražských lokalitách byla nepatrná. Nebyl zde ani zcela navázán na sociální kontakty v rámci kterých by mu o pražských čtvrtích bylo referováno.

Někteří z informátorů byli v posledních letech navštívit pražský Žižkov, někteří nikoliv. Avšak podobu čtvrti mají zvláště s Romy a s místem prisuzovanou členům *underclass* spojenou. Jejich popis místa přicházel s lehkou mírou negativní konotace. Následně informátoři¹⁴ kdož vlastnili zažitou vzpomínku na podobu Žižkova před rokem 1989, měli představu o jeho podobě v současné době a byl jim tak navíc umožněn vhled do potencionálních proměn lokality v návaznosti na změny přicházející s rokem 1989. Popis Žižkova dotyčných informátorů shodoval se s popisem Žižkova získaných od

¹² Povědomí o pražském Žižkově bylo vnímáno již po delší dobu, nežli pouze v trvání předvýzkumu a mnohdy se nelišil. Informátory pro samotný předvýzkum bakalářské práce, o kterých se hovoří v tomto odstavci tvořili studenti FF UK. Sběr dat probíral během jednoho z večerních posezení v pražském podniku Hany Bany, v roce 2022.

¹³ Rozhovor s Nikolasem, 25 let, Praha, 2022.

¹⁴ Rozhovor s Ivetou, 53 let, Praha, podzim 2022.

Rozhovor s Františkem, 78 let, Praha, podzim 2022.

studentů FF UK. Své výpovědi ovšem doplnili o dodatek sdělující, že nevyvrací možnost změny podoby Žižkova, přicházející s rokem 1989.

Romové obývajících tuto pražskou čtvrť v některých imaginacích byli tou měrou nositeli „*kriminality, drogové a alkoholové závislosti, vybydlených bytů, nezaměstnaných obyvatel pobírajících sociální dávky, nepořádných a hlučných sousedů*“.

U respondentů, s nimiž byl veden rozhovor však nebylo výjimečnou situací, při které navštívili tuto čtvrť pouze na krátkou dobu anebo Žižkov navštívili pouze jedenkrát, neboť se v Praze a okolí nenarodili. Nicméně obrázek a atmosféru si spojovali se sděleními, které jim poskytli lidé v jejich okolí. V návaznosti na sdělení jim poskytnutých můžeme konstatovat, že snahy o zlepšení představy o pražském Žižkově, které jsou popsány v kapitolách *Pražský Žižkov a Romové: včera a dnes a Financionalizace a pražský Žižkov* této bakalářské práce prozatím nemají účinek ve slova smyslu rozšířeného povědomí o těchto snahách ve sféře pražských obyvatel, kteří samotní však v této čtvrti nebydlí.

Po sběru dat vyplývajících z rozhovoru vedených v před-výzkumné době s výstupem skýtajícím určitou nelukrativnost Žižkova, vydala jsem se vést krátké rozhovory přímo „do ulic“ této čtvrti. Informátoři byli současnými obyvateli Žižkova, romští i neromští. Časové rozmezí sběru těchto dat se odehrávalo v době po uskutečnění rozhovorů s obyvateli nežijících na pražském Žižkově, ale situovaných do hlavního města Prahy během období roku 2021-2023, jenž stali se informátory pro předvýzkum.

Následující rozhovory „z ulice“ byly vedeny za účelem potvrzení či vyvrácení představy Žižkova, jenž byly doposud zjištěny. Otázka měla ve všech vedených rozhovorech obdobnou myšlenku transformovanou do znění: „*Jak vnímají obyvatelé pražský Žižkov v rámci atmosféry a prostředí?*“

Místa pro tyto rozhovory byly z mé strany vybírány záměrně s cílem nalézt místa respondenty osobně navštěvovaná v co nejvyšších časových frekvencích jež bychom mohli označit za místa „rutinních“ činností.

„*Tak tady bylo vždycky černo^{viii}. Na to já jsem zvyklej, protože tu žiju skoro celý život, tak mi to ani nějak nepříjde. Mám to vlastně i celkem rád, na nic se tu nehraje a člověk se nemusí bát, jak bude vypadat. Feťáci tu asi jsou, ale tady se spíš chlastá. Nevím, jestli Cikáni víc nebo míň, ale je jich tu dost. Co mi jako vadí je to, že mi si chlastáme za svoje a oni za naše.^{ix}*“

(Jaroslav, 59 let, neromský obyvatel pražského Žižkova Hospůdka Nad Viktorou, 2022)

V lokálním restauračním zařízení Hospůdky nad Viktorou pan Jaroslav nesešel o samotě. Jeho spolustolovníky tvořili přátelé věkem podobným respondentovi, jenž byli současnými obyvateli

pražského Žižkova. Jednalo se o neromské informátory. Hospůdka nebyla vybrána náhodně. Získání odpovědi na jednu z výzkumných otázek jsem zamýšlela směřovati na místo, které se pro jeho návštěvníky stalo dlouhodobě navštěvovaným, přičemž si zde mohou ve větší intenzivní míře sdělovat a vyměňovat své poznatky, pocity a skutečnosti odehrávajících se v jejich životech v déle trvajícím časovém horizontu.

Během rozhovoru spolustolovníci souhlasně přikyvovali a debata mezi nimi poté byla vedena v potvrzování svých emocí, při které označili Romy na pražském Žižkově za nositeli těch, kteří povětšinou nejsou dlouhodobě zaměstnaní a uvaleni v závislost na pobírání sociálních dávek.

Další z rozhovorů byl veden v jarním období roku 2023 v parku s maminkou, která patřila k majoritní společnosti. Respondentku jsem požádala o rozhovor v jiné denní době, než tomu bylo u pana Jaroslava a jeho přátel, se kterým byl rozhovor veden ve večerních hodinách. S maminkou dvouleté holčičky jsem se setkala v dopoledních hodinách, a to na místě, jenž se pro ni stalo místem také intenzivních skoro každodenních návštěv. Nacházelo se v blízkosti bydliště respondentky a její mladé rodiny. Tímto místem stalo se Dětské hřiště Prokopova, které navštěvovala se svým potomkem bezmála na každodenní bázi. V dané části Žižkova sic můžeme zřít i bytové jednotky koncipované v budovách postavených zde před několika desetiletími, avšak tato mladá rodina obývá jeden z bytů sídlištní oblasti v budovách novodobějších. Pronájem bytů byl rodině poskytnut v roce 2019. Předtím partneri, ještě před příchodem svého potomka, žili na jiných místech v České republice.

„Já nejsem původně z Prahy. Přítel jo. Už jsme spolu nějakou dobu byli, chtěli jsme dítě, tak jsme vybírali místo podle toho, jestli jsou tu dobrý školy/školky a můj přítel, aby to neměl daleko do práce. Taky tu máme kamarády. Školky tu jsou, tak dobrý. Když nepřijde zase covid, tak je užijeme. Jináč bydlíme támhle v tom paneláku, nějak extrémně moc Romů tam nebydlí. Spiš na ulicích je vidím. Jejich děti sem na to hřiště ani nijak extra nechodí. Kde jich teda vidím vždycky hodně tak je to kolem té základky v Cimburkově, nevím jestli o ni víte, tam furt stojí venku policajti a něco řeší. Jestli se tam ty Romové perou, nevím. Ale to by to neřešila policie, tak to budou asi větší rvačky“.

(Klára, 26 let, maminka na mateřské dovolené, Dětské hřiště Prokopova)

Slečna Klára místo jejího bydliště nepovažuje za místo s větším počtem romských obyvatel. Nikterak výrazným způsobem z její výpovědi nebylo patrné, že by představa této části Žižkova byla místem, který s sebou nese prvky místem specifickým pro *underclass*. Avšak v rámci naší konverzace respondentka zmínila základní školu v Cimburkově ulici, kde dle jejích slov dochází k častým a opakovaným příjezdům městské policie pro výše zmíněnou dětskou kriminalitu, jenž by se měla týkat romských dětí.

Vzdělávání a ZŠ Cimburkova

O Cimburkově ulici jsem již v rámci předvýzkumu byla informována a je třeba jí v rámci této kapitoly zmínit. Jedná se o základní školu považovanou za segregovanou školu, jenž ve většinové míře navštěvují romské děti¹⁵. Pokud jsou takto romské děti v rámci již základního vzdělání segregovány, může docházet k sociální exkluzi¹⁶, která je úzce spojená i s kulturou chudoby ze nichž je velice nesnadné se vyprostit¹⁷. Nalezneme jí ve spojitosti s konceptem *underclass*.

Skutečnost, že se jedná o segregovanou školu pro romské děti byla potvrzena během rozhovorů se zaměstnanci institucí¹⁸ pověřených pro řešení problematiky týkající se diskriminace Romů v oblasti pronájmu na pražském Žižkově. Nicméně je třeba zmínit, že konkrétně o této základní škole situované v Cimburkově ulici jsem získala data o její pověsti v rámci předvýzkumu. Ovšem očitým svědkem události popisované respondentkou Klárou, se kterou byl veden rozhovor na dětském hřišti Prokopova, jsem se stala v červnu roku 2023 při mé cestě do zaměstnání v dopoledních hodinách, kdy jsem Cimburkovou ulicí procházela. V ulici stála tři služební auta městské policie a venku před hlavními vchodovými dveřmi panovala velice živá atmosféra. Postávalo zde v rámci menších skupinek mnoho Romů, povídajíc si mezi sebou a s policisty.

Tuto červnovou události využila jsem pro získání dalších dat a ostatních přítomných účastníků jsem se vydala na — pro mé oči nevšední dopolední situaci — optat. Jeden z policistů potvrdil častou nutnost jejich výjezdu na toto místo:

P (policista): „*Stává se, že sem někdy jedeme i třikrát za týden.*“

L (já): „*A z jakého důvodu? Pokud mi to můžete samozřejmě říct...*“

P: „*Tak většinou sem jedeme kvůli nějakým krádežím a fyzickým střetům.*“

L: „*Tahle sešlost nevypadá, jakože je důvodem klučičí rvačka.*“

¹⁵ Popis této základní školy je nám umožněn mimo jiné i v rámci internetového zdroje: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/skola-bez-ucebnic-po-osme-tride-do-prace-zakladka-plna-romsk/r~7bd0cbcaf87611ed8d680cc47ab5f122/>.

¹⁶ Viz kapitola Sociální exkluze a Sociální exkluze a Romové v této bakalářské práci.

¹⁷ Viz kapitola Kultura chudoby v této bakalářské práci.

¹⁸ Rozhovor s místostarostou Ondřejem Rutem pro Prahu 3, 2022.

Rozhovor s Jakubek Čihákem, ředitel organizace R-Mosty, z.s., 2023.

Rozhovor s paní Ivou, sociální poradkyně organizace R-Mosty z.s. 2023.

P: „*Tak ted' zrovna ne. Občas se prostě stane, že nějaké dítě vezme doma tátovi nožik, nepohodnou se se spolužákem a je to...Né, dělám si srandu. Ale třeba si takovou zbraní vyhrožujou. Pak jsme přivolaný.*“

(Policista ve službě, ve věku cirká 40 let, před ZŠ Cimburkova, červen 2023)

Po vedeném rozhovoru s policistou mé kroky směřovaly k jedné ze skupinek přihlížejících pro mne mírně nepřehledné situaci, odehrávající se před základní školou. Skupinka skládala se z žen různých věkových kategorií. Pravděpodobnou věkovou hranici žen můžeme určit v rozmezí 25-65 let¹⁹. Přihlížející nevykazovaly známky špatného rozpoložení nálady, avšak komunikace v jejím prvopočátku přicházela s počáteční nedůvěrou ze strany respondentek. Informátorky potvrdily, že je škola spíše „*cikánská*“ a zároveň, že se občasné incidenty, jimiž se zabývají kantoři školy současně s vedením a někdy je zapotřebí i příjezd policie vyskytují. Oslovené respondentky ovšem netušily, zdali i jejich děti byly do této události vyšetřovanou městskou policií zapleteny, jelikož ani ženy o tom nebyly v daný moment informovány ze strany policie, či zaměstnanců školy. Dle slov jedné z respondentek „*prostě viděly, že se něco děje*“ a tak se staly součástí události spíše z pozice pozorovatele, ve které jsem se v tu chvíli nacházela i já sama. Náš rozhovor se nemohl kvůli časové tísní z mé strany rozvíjet do podoby, kdy bych se mohla tázat přímo na otázky diskriminace v oblasti pronájmu na pražském Žižkově, avšak i přesto byl pro výzkumnou otázku přínosem.

Nicméně rozhovory společně s internetovou analýzou potvrdily, že základní škola Cimburkova je opravdu považována za segregovanou školu pro romské děti, které si školu v mnoha situacích vybraly ve svém vlastním zájmu, ale mnohdy jí navštěvují vlivem přicházející od majority. Nastávají totiž situace, kdy se děti a jejich rodiče (či jiné zákonně pověřené osoby pro opatrovnictví) rozhodnou, že by děti navštěvovaly jinou školu, než je ZŠ Cimburkova právě s ohledem na nechvalné pověsti o špatné úrovni vzdělávání, dětské kriminalitě a segregování romských dětí od majority. Potvrzení dostalo se nám prostřednictvím rozhovoru s místostarostou Ondřejem Rujem (2022):

L (já): „*Co Základní škola Cimburkova? Jedná se prý o segregovanou školu.*“

OR: „*Ano, situace ohledně ZŠ Cimburkova jsme si vědomi.*“

L: „*A co s tím?*“

OR: „*Jsou i žáci, kteří nechtějí tuto základní školu studovat právě kvůli její nechvalné pověsti. Jsou nadané, a tak se chtějí přihlásit na jinou základní školu. Problém ovšem nastává, že jim vedení školy,*

¹⁹ Rozhovory s přihlížejícími ženami před ZŠ Cimburkova, Praha, červen 2023.

kam se hlásí poví, ať se přihlásí přeci jen na ZŠ Cimburkova, že tam budou mezi svýma^x“. Rodiče se bojí, že budou jejich děti na jiné škole diskriminováni a šikanováni, a tak se přihlásí do ZŠ Cimburkova. Situace je pro nás těžko napadatelna.“

Nezaměstnanost Romů a Žižkov

Nezaměstnanost a pobírání sociálních dávek jsou jedním ze specifíků konceptu underclass. Již v kapitole „Žižkov jako místo pro Underclass?“ je v rámci rozhovorů odehrávajících se v jedné z žižkovských restauračních zařízení v Hospůdce nad Viktorou pozorovatelná forma podoby o Romech žijících na pražském Žižkově, jenž je spojována zvláště s nezaměstnaností a čerpáním sociálních dávek.

V 70.-80. letech 20. století bylo fotografem Karlem Cudlínem vytvořeno několik fotografií, jež byly seskupeny do výstavní sbírky nesoucí název *Tenkrát na Žižkově*. Prostřednictvím sbírky měla být ukázána každodennost Romů na pražském Žižkově za dob socialismu.

V roce 2022 byla sbírka vystavena na Kostnickém náměstí v Praze na Žižkově ke dni Mezinárodního dne Romů, jenž je stanoven na datum 8. dubna. Internetový zpravodajský server Novinky.cz uveřejnil na jaře roku 2022 fotografie z této výstavy. Příspěvek nám zprostředkovává fotografii ve fotografii v podobě černobílých vystavených děl Karla Cudlína a současné fotografie z výstavy na nichž jsou zdokumentováni její návštěvníci. Jak můžeme pozorovat na internetovém serveru Novinky.cz, současní návštěvníci výstavy jsou taktéž Romové²⁰. Nejspíše se jedná o záměr tematizované dokumentace fotografií z výstavy.

V diskuzním fóru pozorujeme publikované názory od uživatelů fóra:

“Zlaté časy - cikani museli pracovat jako všichni ostatní, jinak za příživu kriminál pro každého., (Cerna Janula, 2023).

“Jooo, to byly časy! To museli Cikáni pracovat., (Luboš Bartušek, 2022).

“Nevidím tam romy v práci, jak makaj., (Bob Svoboda, 2022).

Prostřednictvím této internetové analýzy v návaznosti na citované příspěvky můžeme konstatovat, že představa Romů, jako nepracujících, avšak pobírajících sociální dávky koncipovaných na pražský Žižkov je velice rozšířená.

²⁰ Internetový zdroj: <https://www.novinky.cz/diskuze/kultura-foto-tenkrat-na-zizkove-priblizuje-zivot-tamnich-romu-za-socialismu-40393011>.

Důvody k diskriminaci: oprávněné, či nikoliv?

Na diskriminaci v globální rovině je v posledních několika letech nahlíženo ve zvýšené koncentraci zájmu. Jsou publikovány a propagovány varovné signály směřované k diskriminaci Romů v České republice, která jeví se jako neporazitelná a ve formě diskriminace Romů v oblasti pronájmu ještě hůře dokazatelná. V kapitole „Uváděné důvody pro obavy z poskytnutí pronájmu Romům²¹“ již byly dané důvody v bakalářské práci zmíněny.

Otázkou ovšem zůstávalo, zdali jsou tyto důvody adekvátní a je třeba se jich obávat, či se vše odvíjí pouze od představy Romů považovaných již v historii za „problémové“ a pouze je těžké tuto představu, která se udržuje v rámci majoritní společnosti přetvořit na realitu?

Pohledem žižkovských Romů

L (já): „*Já se Vás tak směle zeptám, někdy se tak traduje, že jsou Romové nepořádní a hluční, takže se majitel třeba bojí, že si pak budou sousedé stěžovat.*“

M (Marie): „*Jak nepořádní? Většinou bílí mají doma větší bordel jak Cigáni. U nás se vždycky dá jít i ze země. Nevím, jestli jste někdy byla u Cigánů, ale pro každou Cigánku je ostuda, když nemá doma uklizeno. Teda moje máma bydlí na Žižkově, je jí 79, tak za ní chodím jí navštěvovat. I když není na řadě s chodbou, tak rovnou vezmu chodbu celou^{xi} i ty místa, který nemusím a jak mi za to pak všichni děkují. Jako i bílí. A minule když jsem tam byla za mámou na návštěvě, tak se vedle nastěhovali nějaký noví a měli přede dveřma nevynesenej koš. Jakože ten pytel s odpadky tam nechali na tý chodbě. Tak jsem tam šla, zabouchala a hezky jsem jim to řekla, ať tam nedělaj bordel. Není Cigán jako Cigán...Že by u nás byl jako nějaký hluk, tak to o tom nevím. Jako naše děti maj ten temperament, ale jsou to děti. To i vaše děti dělaj hluk.*“

(Rozhovor s paní Marií, střední věk, správkyňě azylového domu, Mladá Boleslav, zima 2022).

Paní Marie je zaměstnaná jako správkyňě azylového domu pro matky a děti sídlící v Mladé Boleslavi. Na Žižkově žila celý svůj život, avšak kvůli nabídce zaměstnání se přestěhovala do jeho

²¹ Viz kapitola stejného názvu bakalářské práce.

blízkosti. S pražským Žižkovem jí ovšem stále spojují sociální vazby, primárně její vztah s maminkou, jenž jezdí pravidelně navštěvovat. Výpověď respondentky dotýkající se možnosti o adekvátnosti obav ze stran majitelů bytů vůči Romům se v pojetí paní Marie jeví jako nepřesná.

Pokud ovšem paní Marie hovoří o nepořádnosti Romů, pozorujeme úkaz, který je v bakalářské práci již několikrát zmíněn a to, že se Romové identifikují v rámci skupiny s rodinou jako hlavní jednotkou, vymezující se pro ti těm, kdož není dané skupiny členem. V případě paní Marie uvedený jev pozorujeme, pokud respondentka poukazuje na nové romské sousedy jakožto viníky za nepořádek na chodbě, jenž musela ona sama vyzvat k napravení pořádku.

V neposlední řadě je z výpovědi patrná skutečnost týkající se stereotypů a romantických představ²². Stereotypy a romantické představy se uchovávají, nejen v představách Neromů nýbrž i Romové na sebe samé tyto myšlenky v jistých situacích přenáší a udržují je tak při životě. Daný jev pozorujeme zvláště během rozpravy s paní Marií prostřednictvím zmínky o zvýšené míře temperamentu romských dětí. Představa o zvýšeném temperamentu romských dětí bylo respondentkou ve výpovědi zmíněno jako fact, obecně platný pro všechny romské děti. Takovýto stereotyp jeví se jako určitá obhajoba oné možné „živosti“ romských dětí. V návaznosti na to je ve výsledku možné konstatovat, že obavy týkající se důvodů pro neposkytnutí Romům pronájem bytů jsou veskrze paní Marií vyvráceny, či je odpovědnost za adekvátnost důvodu přesunuta na jiné Romy.

•

L (já): „*Jak dlouho jste hledali s rodinou byt?*“

R (Radka): „*Asi rok. Budu upřímná, je to asi nejdýl, kdy jsem měla problém najít bydlení. Poprvé v životě jsem měla strach ohledně toho.*“

L: „*Takže jste pocítila diskriminaci, protože jste Romka?*“

R: „*Asi jsem nad tím tak zas nepřemýšlela. Možná je to dobou, nebo místama, kde jsme hledali bydlení^{xiii}. Hledali jsme byt během covidu, chtěli jsme se odstěhovat na lepší místo, než jsme žili, všechno bylo levnější, a tak byl veliký zájem o bydlení. Možná to ale asi bylo i tím, že jsme Romové, nevím.*“

L: „*Co Vám tedy říkali majitelé? Pokud tedy byli ochotní důvody sdělovat. Přeci jen nemusí. Ale když bych hledala rok bydlení a stále nic, tak by mě zajímalo, co je tím důvodem. Nebo jste se neptala?*“

²² Viz kapitola Uvádění důvody neposkytnutí pronájmu bytů Romům v bakalářské práci.

R: „Ptala, ptala. Když nám to říct chtěli, tak většinou říkali, že majitel nechce ve svém bytě malé děti. To moc nechápu, protože pes jim třeba nevadil. Bylo to zvláštní...Poslední rok jsem se teda asi s diskriminací setkávala, i když teda né jako s takovou na Slovensku. Jsem totiž ze Slovenska původně. Tam jdete na jedné straně chodníku a Slováci, jako bílí nebo jak to mám říct, prostě jdou a před námi si odplynou. Svýmu dítěti pak říkají, že jsme špíny a zloději a že si na nás mají dávat pozor. No. a to dítě to slyší. A bude to opakovat...Ale zpátky k tomu, na co jste se mě ptala. Já jsem diskriminaci úplnou, na kterou si třeba Romové kolem mě stěžují ohledně bydlení asi nezažila. Ale víte, já jsem vždycky byla tak trochu jiná než ti Romové, odkud pocházím. Né horší anebo lepší. Ale mám vysokou školu, rodiče mě učili, jak hospodařit, nikdy v mé rodině nebyl nějaký finanční problém, jako je tomu u jiných.“

(Radka, 34 let, Praha-Žižkov, březen 2023)

Paní Radka ve svém životě byla zaměstnaná na několika pozicích. Primárně se jednalo o pozice manažerské v obchodních řetězcích, či v továrně. V poslední době se věnuje práci v sociálních službách jako administrativní pracovnice. Změna zaměstnání manžela znamenala pro rodinu i lepší finanční situovanost, a tak se rozhodli i o změnu bydliště, jenž by poskytl i větší kýženou prostornost bytu. Žižkov stal se díky jeho dostupnosti jednou z cílových lokalit pro nové žití s ohledem na příznivou dostupnost v rámci infrastruktury a možností strávených chvil ve volném čase pro rodiče a děti. V průběhu poptávky po odpovídajícím místě představám pro bydlení byla respondentka Radka informována o změnách, které se v rámci tohoto místa odehrávají²³.

Prostřednictvím rozhovoru můžeme shledávat pozici respondentky při kterého nestojí striktně na straně domněnky o diskriminaci její osoby ze strany pronajímatelů bytu. Nicméně ani tuto možnost ve výsledku nevylučuje. Odkazuje nás i na eventuální myšlenku, jenž s sebou přináší doba stěžující snadné nalezení nového bytu. Během krize COVID-19 ve veliké míře docházelo ke zlevňování výše nájemného bytů v Praze²⁴ a Žižkov nestal se výjimkou. Jedním z hlavních důvodů byl úbytek služeb přechodného bydlení zmíněném v kapitole *Financionalizace a pražský Žižkov*, jenž se mohl odehrávat v návaznosti na uzavření hranic a s tím spojenou nemožnost navštěvujících cest turistů. Respondentka Radka si byla vědoma zvýšenému zájmu o tuto lokalitu, a proto se přímo nepřiklání k diskriminaci její osoby a rodiny.

Potřebné však jeví se povšimnutí si sdíleného pocitu respondentky s důvody uváděných pro obavy z poskytnutí Romům pronájem poukazujícího na sociální problémy jiných Romů, s nimiž se ona sama však neztotožňuje. Respondentka přikládá důležitost výchově svých rodičů, jenž měla hrát korunní

²³ Viz kapitola Pražský Žižkov a Romové-včera a dnes v bakalářské práci.

²⁴ K nahlédnutí zde: https://www.lidovky.cz/byznys/pandemie-srazi-cenu-najmu-nejvice-se-zlevnuje-v-centru-svetovych-metropoli-v-praze-mezirocne-az-o-ct.A201108_180926_firmy-trhy_lihem.

roli v nesetkání se s uvedenými sociálními problémy. Zároveň také zmiňuje, že ona sama byla z toho důvodu některými jinými Romy v její domovině spíše *marginalizována*.

V případě Radky se můžeme domnívat dvou možnostmi jenž jí samotnou přivádějí k názoru týkající se diskriminace v oblasti nájmu, který s námi sdílela. Prvním z nich je, že ona sama se mohla nechat vtáhnout do problematiky *stereotypizace* Romů. Na druhou možnost bychom nahlíželi z pozice, ve které se respondentka nachází a praví nám, že s ohledem na její zaměstnání v sociálních službách si je takto zprostředkovaně vědoma sociálních problémů některých Romů. Můžeme tedy konstatovat, že uváděné důvody pro neposkytnutí Romům pronájem by se z její pozice jevily jako adekvátní, jelikož poukazuje právě na dané sociální problémy některých Romů.

L (já): „*Takže vy jste na Žižkově bydleli, ale nyní už ne?*“

E (Eva): „*Jo, teď žijeme dva roky v azylácích s dětma, ale můj kluk nám sežene bydlení, až se vrátí do Česka. Z bytu nás tenkrát vyhodili.*“

L: „*A proč Vás vyhodili?*“

E: „*Přítel říkal, že zaplatil nájem a nezaplatil, tak jsme museli jít i s dětma.*“

L: „*A nemohl Vám počkat majitel s nájmem? Nebo byl neoblomný?*“

E: „*Jáj, no, to já nevím. To přítel zařizoval byt, já jsem s tím majitelem nemluvila.*“

L: „*Jasně, chápu. A kde je přítel teď? A on je také Rom?*“

E: „*Ne, on je z Rumunska. Je cizinec. Má cizí jméno, takže nebyl problém, že by tam nás nechtěli, jakože jsme Rómové nebo tak. A je bílejší, víc než Vy, jak ta stěna. To bylo dobrý. Teď musíme počkat, než se vrátí. Aby nám sehnal ten byt^{xiii}.*“

L: „*A hledala jste byt i sama? Nebo je to spíše bezpředmětné podle Vás?*“

E: „*Vždyť já hledám furt, ale vždycky je nějaký problém. Já třeba někam zavolám, představím se a oni hned se ptají, jestli jsme jako Rómové. No, tak pak se ani podívat nejdeme na ten byt. Musíme čekat až se vrátí přítel, pak už to bude dobrý.*“

(Eva, 24 let, na mateřské dovolené, Praha-Žižkov, březen 2023).

Rozhovor s respondentkou Evou byl v určitých chvílích pro mne lehce zmatečný, avšak údaje, které jsou podstatné pro téma bakalářské práce byly poskytnuty. V návaznosti na data získána během rozhovoru můžeme pomocí interpretace vyprávění respondentky konstatovat, že se Eva setkala s diskriminací její osoby v době, kdy na pražském Žižkově vyhledávala možnost pronájmu bytu pro ni, její děti a partnera. Pronájem nakonec rodina získala právě díky partnerovi respondentky, komuž byl pronájem poskytnut na základě toho vzhledu partnera, kdož ve znacích vizuality nepřipomínal těm, jenž jsou přisuzovány Romům. Příjmení partnera navíc dle respondentky bylo cizojazyčného charakteru, hovořil anglicky, a tak jeho osobě byl poskytnut pronájem okamžitě, jelikož: „*cizincům to dají hned*“ (Eva, 2023). Dle slov respondentky je pro ni již po dlouhou dobu nemožné opětovně získat pronájem bytů v jakékoliv lokalitě.

Důvodem k vystěhování rodiny byla respondentkou uvedena nevhodná úhrada nájemného za pronájem bytů. Bohužel Eva sama nevěděla, v jakém časovém horizontu se pohybovalo neuhrazení nájemného bytu, jelikož všechny potřebné činnosti spojené s pronájmem bytu byl směřován ku partnerovi. Není tedy jasné, zdali majitel bytu byl neochoten s nájemným vyčkat bez ohledu na skutky rodiny v minulosti anebo byla rodina nucena byt opustit na základě obav majitele, že by se prodlení neuhrazení nájemného mohlo opakovat.

Pokud se ovšem jednalo o situaci, při které se majitel obával opakovaného prodlení z uhrazení nájemného z důvodu, že rodina byla romská, mohla zde sehrát svou roli stereotypizace Romů. V tomto případě bychom o diskriminaci mohli hovořit, a to i pokud by se jednalo o diskriminaci páchanou v nevědomí ze strany majitele²⁵. Další variantou může být i to, že měl majitel potíže s pozdní úhradou nájemného již v minulosti zkušenosti v případě Evy a jejího přítele. To se ovšem nepodařilo během rozhovoru prokázat.

V rámci rozhovorů s respondenty, kterých se diskriminace dotýká nebo dotýkati může vidíme reality z jejich vlastní pozice, respektive z vlastního úhlu pohledu. Paní Marie důvody uváděné majoritní společností, jež by vedly k neposkytnutí pronájmu bytů, a tedy k diskriminaci Romů na pražském Žižkově ve své konečné fázi nevyvrací. Avšak v rámci vazby na její rodinu, a tedy se na romskou skupinu přesouvá odpovědnost těchto důvodů na jiné Romy. Zároveň jakýmsi způsobem využívá *stereotypizaci* k ospravedlnění určitého chování romských dětí, na které je v rámci majority poukazováno. Respondentka Radka jakožto Romka pracující v sociálních službách z její pozice poukazuje na sociální problémy Romů, kterými mnohdy disponují a potvrzuje tak opodstatněnost hrozby k poskytnutí pronájmu. V posledním rozhovoru můžeme pozorovat pozici respondentky Evy, ze které můžeme usoudit, že si možných sociálních problémů vedoucích k ukončení pronájmu ze strany její rodiny není vědoma, avšak diskriminaci pocítuje.

²⁵ Viz kapitola Diskriminace bakalářské práce.

Pohledem zástupců majority

V empirické části bakalářské práce byly uveřejněny rozhovory a citovány představy a názory na důvody směřujících k diskriminaci Romů v oblasti nájmu. Zejména pokud se zaměříme na problematiku nezaměstnanosti a pobírání sociálních dávek s čím je spojena finanční nestabilita, vidíme zde její značnou převahu nad jinými uváděnými důvody pro možné starosti o to, co může nastat v případě poskytnutí pronájmu Romům na Žižkově.

Pokud se ovšem chceme zaměřit na celkový obraz důvodů jenž mohou vést k diskriminaci, bylo zapotřebí se na jednotlivé důvody optat těch, kdož jsou pověřeni řešením této problematiky.

J (Já): „Stává se často, že je obyvatelům Žižkova, teď myslím Romy, vypověděna nájemní smlouva? Protože přeci jen se může stát, že je smlouva neprodloužena, avšak při předčasném ukončení nájemní smlouvy na dobu určitou musí být prokazatelné porušení nájemní smlouvy ze závažných důvodů.“

OR (Ondřej Rut): „Smlouva třeba není prodloužena z důvodu neuhrazení nájemného. Což si ovšem v rámci soukromého vlastnictví řeší majitel bytů s nájemníky. Ale stane se to, že někdy musíme právní cestou zakročit.“

J: „Takže neuhrazení nájemného je častý případ? Jaké jsou třeba další případy?“

OR: „Moc se tu naštěstí s takovými případy nesečkáme. Za mé působení zde jen minimálně. Ale ve většině případů se jedná o bezpečnost. Sousedé se v některých případech mohou cítit ohroženi. Ale skoro vždy se také jedná o hrozbu, která přichází od člověka drogově závislého. Setkal jsem se tedy i s tím, že jsme byli seznámeni s případem vypovězení nájemné smlouvy a velice špatně jsem to nesl, jelikož se jednalo o starou paní v pokročilém věku...Žila sama v bytě již několik let, vždy měla jen návštěvy, manžela již neměla. Avšak se k ní nastěhoval její vnuk, který byl drogově závislý. Okolí se bálo o svou bezpečnost. Paní jsme řekli důvody, proč by se musela smlouva vypovědět, avšak to byl její vnuk a nechtěla ho poslat na ulici. Bohužel tím pádem i tato nájemnice, která tu žila dlouho a byla bezproblémovou obyvatelkou nakonec sama bez domova. V jejím věku. Bylo to strašný tohle řešit.“

J: „Tomu rozumím. Stává se často, že jsou nájemníci—opět mám na mysli Romy—nahlášení trvalým bydlištěm v bytové jednotce v menším počtu, než tam ve skutečnosti žije členů domácnosti? Protože to je jeden z případů, o kterém jsem zaslechla jako důvod, proč nejsou Romové ideálními nájemníky, a proto mohou být diskriminováni? Že tím vzniká i určitá vybydlenost bytů?“

OR: „*O takových případech nemáme zmínky. Respektive nestává se, že by to byl důvod, na který si majitelé bytů stěžují. Přeci jen ti, kteří jsou zapsáni jako nájemníci mohou říct, že zbytek osazenstva jsou jenom návštěva. A tu nikdo zakázat nemůže. To s tou důchodkyní bylo něco jiného. Tam se opravdu jednalo o bezpečnost ostatních a také o bezpečnost majetkovou, jelikož díky drogové závislosti vnuka docházelo ke krádežím, které měl na svědomí on. Ale to by se týkalo každého, kdo by takhle jednal. Nešlo o to, že to byl Rom...Ale ano, Rom to byl, když se na to ptáte takhle přímo. Ale není to ukazatel.*“

(Ondřej Rut, místostarosta pro Prahu 3, Úřad městské části Praha 3, listopad 2022).

Ondřej Rut se stal respondentem pro tuto část bakalářské z pozice zástupce majoritní společnosti Prahy 3 z pozice pověřené osoby, kdož má v rámci své agendy vhléd do možné diskriminace Romů této městské části v oblasti bydlení, jelikož on sám je pověřen pro řešení bytové politiky této lokality. Z pozice Ondřeje Ruta nemůže být rozhodováno o poskytnutí bytů eventuálním nájemníkům, jelikož nelze zasahovat do soukromého vlastnictví majitelům. Avšak jeho pozice umožňuje vhléd do problematiky v jejím reálném prostoru.

Prostřednictvím rozhovoru s respondentem pozorujeme neutralitu k mnohdy uváděným důvodům neposkytnutí Romům pronájem bytu na pražském Žižkově. V obecnosti je nám potvrzena téze o existujících důvodech, se kterými se respondent setkal nejen během jeho volebního období, jenž má trvání od roku 2022 do roku 2026. Dané důvody však místostarosta pro Prahu 3 nechtěl přisuzovat Romům, jakožto nositelům určité problémovosti ustavenou v roli nájemníků. Jedná se o důvody nezaměstnanosti s následkem vzniku dluhu za pronájem bytů a kriminalitu spojenou s drogovou závislostí. Během rozhovoru několikrát zmínil, že těmito nositeli mohou být jak Romové, tak Neromové.

•

„Sice se jmenujeme R-mosty, ale nevypátral jsem, proč máme jako název zrovna tohle. Nevypadá to ale, že by se název odvíjel od toho, že by se naše zařízení věnovali čistě jen Romům, co jsem se tak snažil dovítit, když jsem nastupoval...I když je teda pravda, že často jsou oni našimi klienty...Ty situace, do kterých se klienti dostali jsou vlastně totožné. Mají finanční problémy, dluhy a tak. Nemají na jídlo, natož zaplatit třeba kauci za byt. Nějaké ty závislosti tam budou. Třeba gamblerství tomu moc nepomáhá. Děti jsou zlatý, ale vyrůstají v tom. Někdy jsou tam o ně tahanice se sociálkou. Ale pak tam jsou i problémy s duševním zdravím. Ono jde jedno s druhým. To je tak v obecnosti. V

současnosti nás ovšem vyhledávají hojně uprchlíci z Ukrajiny, kteří také řeší problémy s bydlením a celkově s tím, že neví, jak dlouho tu budou, jestli se integrují a tak dále.“

(Jakub Čihák, společnost R-Mosty, z.s., Praha-Žižkov, prosinec 2022)

Jakub Čihák je ředitelem neziskové nevládní společnosti R-mosty, z.ú. a zastává tak vedoucí pozici v organizaci. Vystudoval obor sociální práce, posléze se většinu svého života práci sociálního pracovníka a přidruženým pozicím věnoval. V současnosti ho již pracovní úlohy, jež mu jsou ukládány v návaznosti na jeho funkci, nedovolují se intenzivně zaměstnání sociálního pracovníka věnovat. Manažerské úlohy, které jsou na něj v rámci společnosti odkázány jsou prioritní pro samotný chod společnosti.

Jako respondent byl Jakub Čihák vybrán z důvodu náhledu na problematiku tématu bakalářské práce z úhlu pohledu člověka, jenž si je vědom v návaznosti na získanou praxi v roli sociálního pracovníka těch problémů, jenž přivádí návštěvníky jakožto klienty organizace R-mosty z.ú. pro vyhledání pomoci. Jedná se o všechny, kdož se cítí být na pražském Žižkově zastihnuti sociální exkluzí a jsou tak sociálně ohroženi. Respondent nám potvrzuje, že největší část klientů, kteří se rozhodnou vyhledat pomoc v rámci organizace tvoří převážně Romové.

„Co se stává nejčastěji je to, že Vám majitelé bytů rovnou řeknou, že Romové nechtějí jako nájemníky...V podstatě jsou to důvody dost často stejné, takže se někdy ani nemusím ptát, proč je nechtějí. Zbytečná námaha...Tak většinou prostě neplatějí nájem, střídají zaměstnání, pokud nějaký mají. Lidé mají s Romové negativní zkušenost, někdy se ani není čemu divit.“

(Iva, sociální poradkyně, Žižkov, 2023)

Rozhovory respondentů z řad majority zastávající funkci v institucích zabývajících se řešením této formy diskriminace Romů na Žižkově v oblasti bydlení nám poskytly další možný vhled k předmětu adekvátnosti uváděných důvodů pro obavy z poskytnutí Romům pronájmu. Záměrně byli pro tuto kapitolu vybráni zástupci institucí, kdož mají náhled do dané problematiky z pozice jim vlastní a je následně v jejich kompetenci i případné zrealizování pomoci těmto ohroženým lidem.

Během prvního rozhovoru s místostarostou pro Prahu 3, jenž má na starosti řešení bytové problematiky této pražské čtvrti pozorujeme, že znaky kultury chudoby jakožto sociální problémy, bránící k nekomplikovanému opatření pronájmu bytu nechce připisovat pouze romským obyvatelům pražského Žižkova, par excellence. Je třeba mít na paměti, že Ondřej Rut jakožto místostarosta nemůže ze své pozice označit kdož jsou těmi nositeli sociálních problémů vedoucích k neumožnění poskytnutí pronájmu bytů kvůli případné politické nekorektnosti. Výlučně ovšem nevyvrací ani to, že by se tato problematika žižkovských Romů nedotýkala.

S ohledem na další dva rozhovory s Jakubem Čihákem a sociální poradkyní Ivou můžeme pozorovat skutečnost obou dvou respondentů jakožto těch, kdož jsou z jejich pracovní pozice v přímém kontaktu s lidmi uvalených do sociálních problémů vyloučení. A tak tedy sledujeme, že Romové na pražském Žižkově jsou v jisté míře opravdu nositeli těchto problémů uváděných jakožto důvody obav v rámci poskytnutí pronájmu bytů. V návaznosti na tyto výpovědi informátorů lze označit dané důvody za adekvátní s ohledem na to, že nacházíme různé okolnosti dotýkající se životních peripetií Romů, kvůli kterým jsou střetávání s danými sociálními problémy.

Nástroje pro zamezení diskriminace v rámci institucí na Žižkově

Nacházíme různé nástroje využívaných a zároveň preferovaných pro zamezení diskriminace Romu v mnoha oblastech²⁶. V návaznosti na to, že areálem, na něž je soustředěna výzkumná otázka bakalářské práce je pražský Žižkov, bylo zapotřebí se v rámci rozhovorů zaměřit na konkrétní instituce situovaných přímo do této lokality a prostřednictvím své agendy se zaměřující na diskriminaci Romů na pražském Žižkově v oblasti bydlení.

Rozhovory byly vedeny se zástupci institucí Úřadu městské části Praha 3 a nevládní neziskové organizace R-Mosty, z.s.

Úřad městské části Praha 3

„Pokud se jedná o diskriminaci v oblasti bydlení pro romské občany na Žižkově, je velice těžko řešitelná situace, pokud má majitel ve svém soukromém vlastnictví prostory k pronájmu. Každý majitel si může sám určit, koho si zvolí za svého budoucího nájemníka. Pokud se rozhodne konkrétním osobám byt nepronajmout, může se to odehrát bez udání důvodu. Proto je velice těžko řešitelná situace eventuální diskriminace romských spoluobčanů... Co ovšem je v našich silách a na čem

²⁶ Viz kapitola Integrace Romů do majoritní společnosti bakalářské práce.

pracujeme je realizace projektu systému podporovaného bydlení^{xiv}. Ti, kteří jsou znevýhodněni ať už se jedná o finanční záležitosti, při kterých si nemohou své vlastní bydlení dovolit anebo jsou jinak znevýhodněni, ať už zdravotně, či sociálně, mohou si zažádat o zařazení do evidence o sociální byty, které jsou jim následně přidělovány. Žadatelé uvedou vše potřebné, co vyžadují vstupní podmínky, jako je věk, v jak velké bytové nouzi jsou, jaký mají zdravotní stav a další. Na základě těchto vyplněných údajů se pak podle kritérií byty přidělují...V rámci Vaší otázky se tak zamezí možnosti diskriminace, vše se odvíjí právě od těch vstupních podmínek...Momentálně jsme byli schopni takto pomoci už 59 žadatelům. Ale to, jestli se jednalo o Romy nebo ne, to Vám neodpovím. To se v tabulkách o žadatelích neuvádí, ale tak to jistě chápete.“

(Ondřej Rut, místostarosta pro Prahu 3, Žižkov, listopad 2022)

Projekty sociálního bydlení jsou v souladu s poskytovanými službami státních institucí, jako je tomu v případě Prahy 3. Mimo jiné jsou ovšem dané služby poskytovány i nestátními neziskovými organizacemi. Jedná se o možnost získání životu důstojného bydlení lidem v tísní, kdož mají snížené anebo velice nemalé šance na získání bytů komerčně poskytovaného majiteli a společnostmi za účelem zisku²⁷.

Ondřej Rut potvrdil neduhy v systému podporovaného bydlení vyskytnutých v jevech při kterých se mnoho žadatelů o byt dostalo do situace opětovně ztížené možnosti pronájmu bytu. Hodnotící faktory v některých případech se stávaly neefektivní na základě toho, jaká kritéria museli žadatelé splňovat. Zmíněné sociální byty na Praze 3 nebyly poskytnuty kupříkladu těm žadatelům, jejichž platová ohodnocení za vykonanou práci v zaměstnání dosahují pouze nevalné částky. Mnozí z těch, kdož posuzovali adekvátnost žadatelů pro získání sociálních bytů jevílo se toto překážkou pro obavy z nemožnosti uhrazení pravidelné výše nájmu, byť cena za pronájem sociálních bytů je nižší, než je tomu povětšinou u bytů v rukou soukromého vlastnictví.

Situaci žadatelů totiž vyhodnocovali různí lidé a jejich pohled na pozice žadatelů se mnohdy lišila. Opětovně bychom se ocitli v situaci Romů, která je v této práci několikrát zmíněna, a to konkrétně do situací při které Romové nemohou v rámci svého finančního zázemí dosáhnout na pronájem bytů. Ondřej Rut v návaznosti na takto mnou položenou myšlenku poukázal právě na evidenční systém, který vyhodnotí co nejvíce objektivně daná kritéria pro získání sociálního bytu. Ondřej Rut v tomto ohledu zdůrazňoval, že se navíc i díky této evidenci kritérií zamezí možné diskriminace Romů, jenž

²⁷ Viz kapitola *Financionalizace anebo současný problém všech?*

by mohla nastat, pokud kritéria ustavovali pracovníci v těchto poskytovaných sociálních službách ze své vlastní pozice a náhledu na danou situaci.

Možnost sociálního bydlení je záhodná pro ty, kdož jsou jakýmkoliv způsobem znevýhodněni v rámci problematiky poskytnutí bydlení na Praze 3. Ovšem bylo nutné se opětovně obrátit zpět ku skupinám, na nichž byla směřována výzkumná otázka – na Romy. Byť místostarosta Rut ze své pozice neměl možnost dokumentace mapující kdož jsou žadateli o podporované bydlení ve významu, zdali hovoříme o Romech či Neromech, dostavilo se nám potvrzení, že o Romech v mnoha případech hovoříme. V návaznosti na toto zjištění se mé dotazy začaly ubírat k myšlence, zdali Úřad městské části Prahy 3 jakožto státní instituce má možnost poskytnout pomoc Romům vymanit se z této tíživé situace ve které se nacházeli a byli tak nuceni žádat o podporu v rámci bydlení.

„V našem Úřadu máme také romskou poradkyni, která pomáhá romským občanům. Poskytuje jim rady, které jsou pro nás jako samozřejmost, jelikož je většinou známe, ale někteří s tímto vyřizováním zápasí. Poradí například s dokumenty, které občanům přicházejí, aby nedošlo k situaci, kdy se dokumenty špatně vyplní, nebo nejsou včas řešeny a tito lidé jsou pak stíháni z různých úřadů jako je správa sociálního zabezpečení. Snaží se jim poskytovat rady pro jednodušší život. Může je třeba na úřady i doprovázet. Nebo je doprovodit na pracovní pohovor...Jak Romům dále pomáháme, abychom diskriminaci zamezili je jejich podpora v rámci kultury. Pořádáme různé kulturní akce, kde představujeme ostatním občanům romskou kulturu. Proběhly koncerty s romskou hudbou a romské výstavy.“

(Ondřej Rut, místostarosta, Úřadu městské části Prahy 3, Žižkov, listopad 2022).

Ve vztahu zmíněném Ondřejem Ruten pozorujeme snahu o zamezení diskriminace Romů v oblasti bydlení na Žižkově a řešení tíživých životních situací v důsledku kterých se mohli stát diskriminovanými, a to formou pomoci ze strany romské poradkyně, jejíž agendou je primárně řešení těchto situací s Romy. Náplň její práce se liší od náplně práce sociální pracovníce, či sociální poradkyně soustřeďující se na všechny osoby uvalených do těchto tíživých situací. V tomto případě se hovoříme výlučně o Romech a romská poradkyně působí výhradně na pražském Žižkově^{xv}. V neposlední řadě má tato pozice: *„Zajišťovat integraci Romů do společnosti na Praze 3 a hrát roli mediátora mezi Romy a Čechy“* (Ondřej Rut, 2022).

Pozorujeme tak snahy v bakalářské práci označené za *romský aktivismus*²⁸. Jedná se o nástroj dosti často využívaný v rámci pro-romských organizací a romských hnutí s cílem propagace povědomí

²⁸ Viz kapitola Snahy o zamezení diskriminace Romů.

o Romech. Tuto skutečnost dokazuje výše zmíněná výstavní sbírka *Tenkrát na Žižkově* konstituovanou na Kostnické náměstí na jaře roku 2022, jenž byla zorganizovaná pro podporu Dne Romů²⁹.

R-mosty z.ú.

„Klienti chodí za námi s prosbou v případě situace, se kterou si neví rady. Dost často je to právě i nemožnost sehnat bydlení. S diskriminací jako takovou nic plošně neuděláme, ale můžeme klientům poskytnout pomoc a poradenství jejich problémů se kterými se na nás obrátí. Jedná se většinou o finanční problémy, při kterých si ani to bydlení najít nemůžou. S tím je i spojený, že nemůžou sehnat práci. Vzdělání dětí taky není úplně ideální. Vyskytují se i jiné vážné problémy, se kterými se na nás klienti obracejí. To může být třeba závislost, psychické problémy anebo že se stali někdo z klientů oběťmi násilí. To už je jedno, jestli fyzického nebo psychického... Máme azylový dům, ten je teda mimo Prahu, pro matky s dětmi. Máme nízkoprahové centrum a klub. Tam jsou ti, kteří prostě potřebují útočiště, zbavit se na chvíli starostí. Taková psychohygienu je k nezaplacení. Sám mám terapeutický výcvik, tak o tom něco vím. Co je ale hlavní tak je sociálně právní poradna. V ní řešíme s klienty i tu otázku se kterou se zabýváte a to bydlení. Klienti si domluví schůzku a my se jim pak věnujeme a řešíme s nimi ty jejich konkrétní problémy a jak to vyřešit. Takže se tam vlastně řeší i všechno ostatní, jako problémy s dluhama, sociální dávky, zaměstnání, právní věci jako třeba trestní oznámení a tak podobně. Máme tu sociální pracovníky, poradce, terapeuty..“

(Jakub Čihák, ředitel R-mosty z.ú., Žižkov, prosinec 2022)

Mezi klienty, kteří navštíví neziskovou nevládní organizaci R-mosty z.ú. patří ti klienti, kteří se ocitli v těžké životní situaci, mezi nichž patří problematické záležitosti týkající se *sociálního vyloučení*³⁰, kam řadíme i mnohdy časté problémy v oblasti bydlení. Dle slov Jakuba Čiháka navštěvují s prosbou o pomoc všichni, kteří se cítí býti do těchto pozic uvaleni. V posledním roce se mezi klienty řadí i uprchlíci z Ukrajiny, jenž byli nuceni opustit svá bydliště v důsledku Ruské invaze na Ukrajinu, která začala 24. února 2022³¹. Stále ovšem pomoc v rámci této organizace z největší části vyhledávají romští klienti, kterých již od jejího vzniku bylo v počtu nejvýše. S Jakubem Čihákem jsme mohli hovořit více konkrétně o klientech, jelikož jsou s nimi pracovníci organizace, včetně samotného

²⁹ Viz kapitola Nezaměstnanost a Romové bakalářské práce.

³⁰ Viz kapitola Sociální exkluze bakalářské práce.

³¹ Internetový zdroj: Putinova válka. *Reportéři ČT* [online]. Česká televize, 2022-02-28.

Jakuba Čiháka v přímém kontaktu při hledání východiskem a možností z jejich nesnadné situace. Spolupracovníci spolu také o klientech hovoří, kvůli možnosti efektivnější pomoci připadající danému jedinci či rodině. Známe tedy potřebná data ke konstatování, že mezi klienty navštěvující organizaci R-mosty z.ú. jsou povětšinou Romové.

•

SPI (sociální poradkyně Iva): „Klienti přijdou ke mně do sociální poradny a já se jim pak snažím pomoci. Nikdy to ale není otázka jednoho sezení, nebo jednoho rozhovoru. Až tak při třetí návštěvě se začínáme orientovat, kde je vlastně zakopanej pes. Klienti přijdou s nějakým problémem, třeba že nemůžou sehnat bydlení, když už se ptáte konkrétně na to. Řeknou důvod, proč si myslí, že ho nemůžou sehnat a pak zjistíme, že to není úplně tak, jak si oni myslí. Najdeme problém a ten se snažíme řešit.“

L (já): „Takže tedy klienti přijdou s problémem, že nemohou sehnat pronájem, protože jsou diskriminováni. A vy pak zjistíte, že to je jiný důvod a ten se snažíte řešit.“

SPI: „Přesně tak. Klienti přijdou s problémem, že jsou diskriminováni. Máme spolu pár schůzek a zjistíme, že mají třeba dluhy, neumí hospodařit a nemají třeba na zálohu nebo tak. Nebo už museli jeden byt opustit, protože neplatili nájem. Tak se jim snažíme pomoci v tom běžném fungování. Pak už to jde snadněji.“

L: „Takže téma diskriminace, jak na ní nahlížíte Vy?“

SPI: „Jako oni diskriminováni jsou, o tom žádná. Já jsem byla realitní makléřka, takže vim, že majitelé prostě Romy nechtějí. Někdy maj důvod, někdy ne. Tady na Žižkově je to těžký. No každopádně. Azylové domy jsou teď plný a stejně tam může jenom matka s dětmi. Takže když přijde celá rodina, že nemůžou sehnat bydlení a jsou na sociálních dávkách bez zaměstnání jednoho z rodičů, tak je to těžký. Někdy je to fakt o nervy...Nejdřív teda řešíme problém, aby měli na nájem, no a pak se snažíme najít bydlení^{zvi} Prostě se jim snažíme pomoci tak, aby už nás příště vyhledávat nemuseli.“

L: „Respondenti se mi ovšem svěřili, že když jdou hledat pronájem bytů, tak jim z principu, že jsou Romové byt neposkytnou. Jak se teda řeší tahle situace? Řekněme, že mají možnost zaplatit pronájem, všechno jiné je také v pořádku, ale stejně pronájem nedostanou.“

SPI: „V takovém případě se za klienty můžeme zaručit. Chodíme s nimi na prohlídky, říkáme, že nás navštěvují a vše bude v pořádku. Pokračujeme dál v našich sezeních, abychom se vyhnuli dalším problémům a znovu by museli hledat pronájem.“

(Iva, sociální poradkyně, R-mosty z.ú., Žižkov, 2023)

Rozhovor s respondentkou Ivou, která působí jako sociální poradkyně pro tíživé životní situaci v neziskové nevládní organizaci R-mosty z.ú. byl veden v zinním období roku 2023 a potvrzuje výpověď zprostředkovanou v rámci rozhovoru s ředitelem této organizace. Snaha o pomoc v rámci zamezení diskriminace je tedy lehce rozdílná od snah přicházející z Úřadu městské části Prahy 3. Nástroje pro zamezení diskriminace Romů v oblasti bydlení na Žižkově vedou se spíše ku záměru řešení individuálních problémů, s nimiž přicházejí klienti a pokouší se tak zamezit této formy diskriminace klientů a zároveň tak předcházet situacím, prostřednictvím kterých by se opětovně ocitli v té dané tíživé situaci.

Romský aktivismus bychom na rozdíl od snah Úřadu městské části Prahy 3 označili spíše za nedostatečný, avšak nikoliv za apatický.

Zároveň respondentka Iva potvrdila formu situace, při které ona či někdo z jejich kolegů se pro prohlídky bytu stanou doprovodem klientů za účelem určitého zaručení se za eventuální nové nájemníky, jeví se takovéto konání nadějným. Majitelé, či pronajímatelé bytů na Žižkově dosti často své rozhodnutí o tom, zdali romským klientům organizace R-mosty z.ú. poskytnou bydlení k užívání může záviset na doprovodu ručitelů, jenž jsou zástupci majoritní společnosti a odpovědnými zaměstnanci organizace s udržovaným kontaktem s klienty již po delší dobu.

Myšlenku přístupu se pracovníci pokouší šířit dále mezi sféru sociálních pracovníků a dalších institucí zabývající se touto problematikou, a tak R-mosty z.ú. nabízí vzdělávací program v podobě akreditovaného kurzu, který nese název „*Jsem OK, jsi OK*“ v rámci kterého: „*R-Mosty z.s. pořádají akreditovaný program nabízející témata: psychohygienu, stresové situace a práce, komunikace pracovník a klient, využití transakčního modelu pro pomáhající profese, životní situace osob v sociálním vyloučení, kultura chudoby, generační chudoba a uzavřený svět ghetta v ČR, sociokulturní specifika Romů.*“³²

V teoretické části této bakalářské práce již byly zmíněny koncepty *sociální exkluze a kultura chudoby* mnohdy spojovaných s Romy. Na základě zjištěných dat s těmito koncepty operují i v rámci svých snah Úřad městské části Prahy 3 a organizace R-mosty z.ú., která poskytuje i vzdělávání v rámci těchto konceptů, pro možnou lépe poskytnutou pomoc diskriminovaným ze pozice sociálních služeb.

³² Dostupné online: <http://www.r-mosty.cz/vzdelavani>.

Závěr

Pražský Žižkov je i v současné době považován za lokalitu, kam se soustřeďují ve větší míře romské skupiny obyvatel. Zároveň můžeme hovořit i o vyskytující se diskriminaci v oblasti bydlení směřující ku nim. Obávané důvody přicházející s vyhlídkou poskytnutí pronájmu bytu Romům na pražském Žižkově se po výstupu ze sběru dat jeví v některých z případů jako adekvátní, avšak je třeba mysliti i na to, z jakého důvodu jsou zrovna Romové ti, kdož jsou korunováni na pozici nositelů těchto obav. V ostatních případech data získána z výstupu pro empirickou část adekvátnost negují. Na místě je třeba se domnívat, že zde svou určitou roli může sehrát proces stereotypizace na nichž je postaven stavební kamen obav ze stran diskriminujících.

Ocitáme se v době soukromého vlastnictví, při nichž majitelé bytových prostor mohou určovat, koho si zvolí jako držitele nájemní smlouvy k bytové nemovitosti jemu v rukou náležících. Diskriminace je navíc velice nesnadno prokazatelná, jelikož v souvislosti se Zákonem č. 198/2009 Sb. je třeba zdůraznit, že pokud hovoříme o diskriminaci Romů na pražském Žižkově, jedná se primárně o diskriminaci nepřímou, jenž dá vzniku strach z postihu při porušení Antidiskriminačního zákona. Navíc vlivem zmíněné stereotypizace může k diskriminaci Romů docházet nevědomky ze strany těch, kdož se stanou diskriminujícími.

V bakalářské práci byly uvedeny koncepty jevu *sociální exkluze, kultury chudoby a underclass*. Pokud se jedinec či skupina ocitnou ve spárech pozic členů daných jevů, je velice zatěžko se z jejich sevření vyprostit. Z historického kontextu navíc zříme skutečnost uvrhování Romů do daných pozic, jenž má trvání již po dlouhý čas. O to více jeví se snaha o zamezení diskriminace Romů jako nelehký úkon. Zamezení diskriminace Romů v oblasti bydlení na pražském Žižkově jeví se nám stále vzdálenější. I v této lokalitě jsou samotné zmíněné koncepty živeny, točíc se v bludném kruhu. S ohledem na zmíněné se můžeme domnívat, že vnímaný úbytek romského obyvatelstva nemusí odvíjet jen v návaznosti na bezprostřední diskriminaci Romů, nýbrž i od peripetií přicházejících společně s aspekty daných jevů. Elementárně bychom poukázali na finanční nestabilitu. V rámci financionalizace a změn příchozích s rokem 1989 si majitel zvolí takového nájemníka, kdož mu poskytne výhodnější finanční zisk z pronájmu.

Nezaměstnanost, finanční nestabilita a zadlužení, závislosti, kriminalita, segregované vzdělávací instituce. To vše jsou jevy obyvateli Žižkova vnímány a současně jsou zástupci institucí koncipované do této lokality v zásadě potvrzovány. Nemůžeme Romy postavit do funkce jediných nositelů těchto sociálních problémů na pražském Žižkově, avšak můžeme praviti, že jsou těmi nejviditelnějšími.

Pokud se jedná o sociální problémy, Romové budou označováni za jejich primární nositele, a to již z prostého důvodu, který nám ukazuje koncept MY vs. ONI.

Do pozice ONI budeme z pozice MY stavět ty, kdož se od nás odlišují. Romové již od dávné historie do pozice ONI stavěni byli. Ve veřejných i soukromých sférách, prostřednictvím debat i tisku je tak stále konáno a této distinkci přiživováno. Proces sociální exkluze posléze přichází nejen od nás jako od majoritní společnosti, ale od Romů samotných téže. Sociální problémy v jejím důsledku budou stále obrozovány.

Bylo řečeno, že z pozice, ve které se Romové nacházejí je velice nesnadného úniku, nikoliv ovšem nemožného. Popsáno bylo jednání mnohých institucí, ať již hovoříme o institucích vládních či nevládních, pokoušejících se o zamezení diskriminace Romů. Otázkou ovšem zůstává, jaké nástroje jsou ty, jenž bychom mohli označit za náležité a vyhovující, vedoucí nakonec ke kýženému cíli?

Na Romy je mnohdy nahlíženo jako na homogenní skupinu s totožnými cíli a hodnotami. V návaznosti na to se začasté volí konkrétní strategie a nástroje přicházející ze stran institucí. Některé instituce se opírají o vytvořené strategie, romský aktivismus a poskytují možnost přihlásit se k romské národnosti. Avšak již v tomto základě jeví se takové počínání jako neefektivní.

Romové nejsou homogenní skupinou, a tak tedy nástroje pro řešení problematiky diskriminace v oblasti bydlení na Žižkově měly by se vydati cestou volby nástrojů postavených na rámci jiného – *na rámec individuality jedinců a skupin*. Ve výsledné fázi výzkumu k bakalářské práci bylo zjištěno, že na pražském Žižkově se o takovéto počínání některé instituce pokoušejí. Zástupci daných institucí nemají ve snaze najít východisko řešení diskriminace v univerzálním měřítku pro všechny Romy na pražském Žižkově rázu totožného. Pokouší se individuálně soustředit na konkrétní sociální problém přicházející společně s jedincem či skupinou a následně vynaloží snahy k pomoci řešení konkrétních problémů, jenž by mohly být překážkou pro získání bydlení svých klientů. Důsledkem toho se pokusit o zbourání zábran stavěných stereotypizací a pomoci tak tíživým situacím přicházející s nemožností získání Romů bydlení na pražském Žižkově.

Zdroje:

- BITTNEROVÁ, Dana. *Migrace a postmigrační procesy* [přednáška]. Praha: FHS UK, 2019.
- BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Plzeň: Dryada, 2007. ISBN 978-80-87025-11-6.
- DAVIDOVÁ, Eva. K bydlení Romů v uplynulém půlstoletí. In: DAVIDOVÁ, Eva (eds.). *Romové: bydlení, soužití*. 1. Praha: Socioklub, 2000, s. 8-14. ISBN 80-902260-8-6.
- DLOUHÁ, Barbora. *Emancipace Romů v České republice a její důsledky v integračním procesu*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Michal Vašečka.
- EPSTEIN, G. A. *Introduction. Financialization and the World Economy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2005. ISBN 978-1845429652.
- FRIŠTENSKÁ, Hana. Diskriminace Romů v oblasti bydlení a její projevy. In: DAVIDOVÁ, Eva (eds.). *Romové: bydlení a soužití*. Praha: Socioklub, 2000, s. 24-41. ISBN 80-902260-8-6b.
- HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK (eds.). *Romové: Kulturologické etudy*. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-X.
- HOFFMANOVÁ, Helena. Hodnocení postavení národnostních menšin v ČR z pohledu Rady Evropy. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Praha: Karolinum, 2014, 69(2) s. 11-19. ISSN 0323-0619.
- JAKOUBEK, Marek. *Teorie etnologických a antropologických věd* [přednáška]. Praha: FF UK, 2022.
- JAKOUBEK. *Romové: kulturologické etudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 138-151. ISBN 80-86473-83-X.
- KNÍŽEK, Milan. Vlastnictví bytu. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Pavel Petr.
- LACKOVÁ, Elena. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. 1. Praha: Triáda, 1997. ISBN 80-901861-8-1
- LEWIS, Oscar. The Culture of Poverty. *Scientific American*. 1966, 215(4), 19-25.
- MAREŠ, Petr a Tomáš SIROVÁTKA. Chudoba, deprivace, sociální vyloučení: nezaměstnaní a pracující chudí. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, 42(4), s. 627-651
- MAREŠ, Petr a Tomáš SIROVÁTKA. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze). *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. Praha, 2008, 44(2), s. 113-138. ISSN 0038-0288.
- MARUŠIÁKOVÁ, Elena. Cigánská skupina a vývoj cigánského etnika. In: BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK (eds.). *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, s. 133-157. ISBN 978-80-87025-11-6.
- MLYNÁŘ, Jakub. Co máme na mysli, když říkáme "my"? Kolektivní identita, identifikace a kategorizace. In: MLYNÁŘ, Jakub, Jirí ŠUBRT a Miroslav PAULÍČEK. *Člověk v teoretické perspektivě společenských věd*. 1. Praha: Karolinum, 2017, s. 60-76. ISBN 9788024636221.

- NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2.
- NOVÁK, Karel. Romové, nacionalismus a rozvojové programy. In: HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK. *Romové: kulturologické etudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 138-151. ISBN 80-86473-83-X.
- OKELY, Judith. Cikáni a vládní politika v Anglii: Manželství, rodina a příbuzenské skupiny. In: BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Plzeň: Dryada, 2007. ISBN 978-80-87025-11-6.
- PELÍŠKOVÁ, Věra. Bydlení Romů v České republice. In: DAVIDOVÁ, Eva (eds.). *Romové: bydlení, soužití*. Praha: Socioklub, 2000, s. 15-23. ISBN 80-902260-8-6b.
- POGÁNY, István. Přijímání ustavující se národní identity: Romové střední a východní Evropy. In: JAKOUBEK, Marek. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 172-195. ISBN 978-80-7387-105-5.
- POLÁČKOVÁ, Tereza. *Urbanistický vývoj žižkovské čtvrti ve druhé polovině 20. století*. Praha, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.
- SIROVÁTKA, Tomáš. *Marginalizace na pracovním trhu; příčiny diskvalifikace a selhávání pracovní síly*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1716-3.
- ŠIMAROVÁ, Kateřina. *Princip zákazu diskriminace a jeho aplikace v praxi*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Dana Hrabcová.
- TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. Plzeň, 2007 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/15621/1/Tousek.pdf>. Odborná studie. Západočeská Univerzita.
- WILSON, William. *The Truly Disadvantaged*. 2. University of Chicago: University of Chicago Press, 2012. ISBN 9780226901268.

Elektronické zdroje:

- LEHEČKA, Michal a Tomáš SAMEC. Jak se Praha proměňuje?. In: *Paměť města* [online]. 2020 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://pamet-mesta.cz/kontexty/>.
- NAKLÁDAL, Jakub. Od Svobodné republiky k Žižkov City. In: *Paměť města* [online]. 2020 [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://pamet-mesta.cz/zizkov>.
- RYCHLÍKOVÁ, Apolena. Je třeba se vzepřít názoru, že bydlení je investice [rozhovor]. In: *Paměť města* [online]. 2020 [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://pamet-mesta.cz/zizkov/#rozh>.
- TURNER, Vladimír. Buřičství na prodej [podcast]. In: *Paměť města* [online]. 2020 [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: <https://pamet-mesta.cz/zizkov>.

ⁱ Obdobně jako můžeme přemýšlet z jakého důvodu jsou Romové diskriminováni, marginalizováni a jsou staveni do role nositelů kultury chudoby majoritní společností.

ⁱⁱ Ve tomto znění je rodinou myšlena rodina *základní*, nikoliv rodina *rozšířená* (*extended family*), kterou definují Jakoubek a Jakoubková (2007).

ⁱⁱⁱ Teorie *push a pull faktorů* je v rámci výzkumu migrace využívána k popisu sil, které jedince či celé skupiny vytlačují ze země původu (*push faktor*) a přitahují do cílové země (*pull faktor*). Příkladem nám může být veliká míra nezaměstnanosti v zemi původu (*push faktor*) a příslibem zaměstnání v cílové zemi (*pull faktor*). Více: UHEREK, Zdeněk. *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Praha: Etnologický Ústav AV ČR, 2004.

^{iv} Holobytem označujeme prostor k užívání, který má pouze jen to nejzákladnější vybavení jako je kupříkladu postel. Dost často je označován s negativní konotací takového prostoru, který přísluší sociálně slabším skupinám.

^v Adjektivem „vybydlený byt“ je ve veřejném diskurzu označení toho bytu, jenž je vybaven nedostačujícím zařízením a pro některé má konotaci nedůstojných podmínek pro žití. Příkladem mohou být oprýskané zdi, rozbitý a nečistý nábytek, nefunkční elektrické zařízení v bytě.

^{vi} Ve smyslu násilného přemístění nájemníků přemýšlíme o této skutečnosti jako aktu, při kterém nájemníci nechťejí své bydliště opustit, avšak kvůli vyhlídce zisku z digitálních ubytovacích služeb je jim zvýšena částka za pronájem a musí ho tak násilně, bez vlastní vůle opustit.

^{vii} „*emancipace* – (z lat. *emancipare* = *propustit někoho ze své moci, prohlásit ho svobodným, svéprávným*) – v nejobecnější podobě zahrnuje všechny způsoby, kterými se potlačování jednotlivci nebo skupiny zbavují svého útisku“ Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Emancipace>.

^{viii} Tímto označením respondent měl na mysli Romy.

^{ix} Respondent si v tomto ohledu stěžoval na dojem pobírání sociálních dávek Romy.

^x Myšleno respondentem mezi dalšími Romy.

^{xi} V některých budovách s vícero vlastníky bytů je stále ve funkčnosti kolektivní údržba veřejných prostor jako jsou chodby. V různě dlouhých intervalech (většinou s rozestupy jednoho týdne) jsou rozepsány služby pro nájemníky bytů, kteří se o tyto prostory starají. Tyto služby o údržbu se střídají.

^{xii} Jednou z primárně vyhledávaných lokalit byl pražský Žižkov.

^{xiii} Eva hlavou pokývala směrem ke svým třem dětem, které si kreslily

^{xiv} Podporované bydlení na pražském Žižkově můžeme přirovnat k projektu sociálního bydlení, jenž je zaveden na mnoha místech našeho území. Sociální bydlení s sebou přináší možnost pomoci lidem v nouzi, stejně jako projekt podporované bydlení na Praze 3.

^{xv} Bohužel se mi s romskou poradkyní nepodařilo sjednat si setkání po dobu několika měsíců. Narativ tedy není k dispozici.

^{xvi} Sociální poradkyně pokračovala uvedením příkladu konkrétního řešeného problému týkající se diskriminace Romů v oblasti bydlení.